І. ТОГОБОЧНІЙ.

БОРЦІ ЗА МРІЇ

(КАЇН І АВЕЛЬ).

Драматичні ескізи сельского життя на 4 дії.

Накладом Української Книгарні
660 Main St., Winnipeg, Man.

Printed in Canada

І. ТОГОБОЧНІЙ.

Присвячую шановному артистові і дорогому приятелеві С. А. Глазуненку.

БОРЦІ ЗА МРІЇ

(Каін і Авель)

Драматичні ескізи сельского життя на 4 дії.

Накладом Української Книгарні
660 Main St., Winnipeg, Man.

Дієві Особи:

СОЛОМІЯ МАЛЯРЕНЧИХА, стара вдова, ще бадьориста.

КАЛІСТРАТ, літ 40 }
СЕРЬОГА, літ 27 } Соломіїні сини.
АНТОН, літ 24 }

СОФІЯ, Калістратова жінка.

ГАННА, Калістратова наймичка, далі Антонова жінка.

ПИКИХВОР СЕМЕНОВИЧ ЛИСЯК, волостний старшина.

ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ МАНУЙЛЕНКО, волостний писар.

ТРОХИМ КОЧЕРГА | босяки з міських
ОХРІМ НЕПОРОЧНИЙ | селян.

МУСІЙ, сторож при волости.

КАРПО

1-й }
2-й } селяне.
3-й }

Соцький, десяцькі і люде.

1. Брати Маляренки зодягаються у добру хазяйську одежу. Серьога носить пінжак, на котрому пришитий значок за стрільбу, салдацькі штани і картуз, чоботи гармонією на високих закаблуках. Антон тілько у 1-ій дії зодягнений гарно, а далі бідно; 4 дію веде кашляючи.

2. Охрим і Трохим часто мандрують до Одеси і від того ріжняться мовою від селян. Зодягаються: Охрим в городське рване пальто, таке що досягає пят, підперезане ремінцем, широко-крилатий городський капелюх і здоровенні чоботи. Говорить тоненько. Трохим в широченних штанях, пінжаку, котрий скидається на жіночу кохту, студентський картуз, козирок котрого ледве держиться. Босий. Говорить товсто і хрипло. Охрим — низенький, товстий; Трохим — високий і худий.

ДІЯ І-ша.

Середина хати. Обстанова проста, але хазяйська. Двері прямо і з боку. З боку стіл напятий обрусом, біля стіни мисник, де стоять стакани, чайник і инше; коло стін лави.

ЯВА 1.

Соломія сидить на лаві; Антон з другого боку хати стоїть біля столу, обперся рукою об стіл і схилив голову. Калістрат похожає по хаті.

СОЛОМІЯ. -Так, Антоне, не гаразд, не годиться! Ти повинен памятати, що він старший, голова у господарстві, повинен слухати його і почитувати, повинен памятати заповіт покійного батька.

АНТОН. Я й памятаю.

КАЛІСТРАТ. Памятає, чуєте?!

СОЛОМІЯ. А коли памятаєш, то чом же ти не

слухаєш, не шануєш Калістрата, а йдеш насупроти його?

АНТОН. Де і у чім слід — слухаю.

КАЛІСТРАТ. У чім слід? Ніби то я настановляю тебе на недобре, непутнє?

СОЛОМІЯ. Покійний наш батько, помираючи, заповідав вам, щоб ви жили у купі, лагідно, не сварились, щоб у купі працювали, дбали на користь господарству, щоб у всякім ділі слухали Калістрата, поважали його замість батька, а ти що робиш? Ще, навіть батькова могила не встигла пилом припасти як ти вже зломив його волю.

АНТОН. Чим же я зломив?

КАЛІСТРАТ. Ще і пита? Може скажеш, що...

АНТОН. Я, брате, даю одповідь не тобі, а матері на її запитання.

КАЛІСТРАТ. От як він мене має за старшого!

СОЛОМІЯ. Так, Антоне, гріх. Старших треба поважати, слухати, — та й не чужий же він тобі, а рідний брат!

АНТОН (зітхаючи). Брат-же.

СОЛОМІЯ. Мені хіба легко, що ви, мої діти, однаково дорогі моєму серцеві, а гризетесь, мов ті собаки? Ти менчий, молодчий, то й скорись, не йди супроти його волі. А коли ти не хочеш знати його за старшого, то ти не почитуєш покійного батька і мене, свою матір, не шануєш!

АНТОН. Чим же я вас не шаную? Я-ж не пяниця, не лежень, працюю, де слід і як слід.

СОЛОМІЯ. Не в тім річ!

КАЛІСТРАТ. Краще бути пяницею, ніж таким хазяїном як ти. Он Серьога: пє, гуляє і хоч його до хазяйства не тягне, так за те-ж і збитку не робить, а ти парубок розумний, письменний і колиб тілько хотів, то велику поміч зміг би дати мені, а то...

АНТОН. Помагати на добре — радий.

КАЛІСТРАТ. (До Соломії) Я вам, мамо, ще не казав, якого він мені сьогодня воза підвіз.

СОЛОМІЯ. Що таке?

КАЛІСТРАТ. Ото, маєте, була сьогодня сходка нащот переділу обческої землі...

АНТОН. Я й сам можу росказати.

СОЛОМІЯ. Мовчи мені! Говори, Калістрате.

КАЛІСТРАТ. Звісно, хто собі ворог? Я діло так налагодив, щоб значиться, нам прирізали земельки скільки десятин — і усе діло, з ким слід було, поладнав. Що-ж ви думаєте? Антон почав на сходці говорити, що се не по закону, що нам не слід прирізати землі, а ще до того, як по закону, то треба частину одібрати від нас.

СОЛОМІЯ. Та невже?

КАЛІСТРАТ. А у нас мир який? — Вівці! Ку-

ди баран туди й вони! Таким маніром моя праця, мій клопіт даремно пропали.

СОЛОМІЯ. Га? Що ти йому скажеш?! Який з тебе хазяїн? Ти-б хоч Бога побоявся!

АНТОН. Той повинен боятись Бога (дивиться на Калістрата), хто не по правді робить, хто наважується бідните другого, щоб богатіти самому! От йому (показує на Калістрата) слід памятати, що є Бог, що він усе бачить, усе знає, і слід боятись Його.

КАЛІСТРАТ. Чуєте?

АНТОН. Правда, мамо, я сказав, що не слід нам і иншим багатирям прирізувати землі, бо ми і так владіємо лишнею.

СОЛОМІЯ. Як то лишнею?

КАЛІСТРАТ. Розумний!

АНТОН. По розділу на кожну душу полагається пять десятин обчеської землі — ми маємо такої землі двайцять пять десятин; татко наші померли, брат Петро помер, зосталось нас троє — виходить: ми повинні держати пятнайцять десятин, і коли по закону, то треба від нас одібрати десять десятин.

КАЛІСТРАТ. Благодітель! Хе-хе-хе.

АНТОН. Ми, хвалити Бога, не бідні: опріч обчеської землі у нас є своя, власна, та й немало — 70 десятин! За для нас і надто доволі. А єсть

люде, у котрих бідність, сімя — шестеро — семеро чоловіка, а у нього тієї земельки на душу або на дві. Отаким людям і слід прирізати. А то зібрались дуки—багатирі, підмогоричили де-кого, напоїли мир і наважилися загарбати собі землю... Треба бути не чоловіком, не мати серця, щоб бачити, як люде бідкаються і одіймати у них з рота останній шматок!

КАЛІСТРАТ. По твоєму виходить: усе, що придбав покійний батько, придбав я — усе те роздати голоті, пяницям, а самому торбу на плечі?

СОЛОМІЯ. Не хазяїн, не хазяїн ти, Антоне.

АНТОН. Хто тобі каже роздати? Свого не давай, але й чужого не чіпай.

КАЛІСТРАТ. (До Соломії). З шинками теж, хто пакость зробив? — Він! То в нашій волости чотирі шинки було, а тепер один усього, та й у сей коли-не-коли хто загляне.

АНТОН. Шинки розір для селян.

КАЛІСТРАТ. А для нас, бач ні! Шинькн давали нам з старшиною та Берком рублів тисячу на год, а тепер їх нема.

СОЛОМІЯ. Такий збиток!

АНТОН. Ти от поводисся з Берком, з мошенником, а покійний батько його на поріг не пускали, у тебе-ж він перший приятель... Тьфу! гидко слухати!

КАЛІСТРАТ. Тобі мене не вчити з ким поводитись... (До Соломії). Знов толоку обчеську держав я за 15 карбованців, а користь, мамо, з неї велика була: опріч того, що свій скот пасся, та ще до того і люде платили по 2 карбованці з голови у літо. А тепер самому приходиться або-ж платити за пастівень, або-ж свою землю під толоку пускати.

СОЛОМІЯ. Збожеволів парубок!

КАЛІСТРАТ. А воно збиток! Тепер вже гомонять, щоб і млин одібрати у мене, або ціну надбавити.

АНТОН. Не за горілку-ж держати, як ти держиш.

КАЛІСТРАТ. Він, мамо, зовсім не зугарен до хазяйства, а більш здатний на те, щоб тринькати добро, котре придбав нам батько тяжкою працею і я теж дбаю, не покладаючи рук. І наша праця не даремна: ми, хвалити Бога, хазяїни на цілу волость. І я розумію так: коли ми діти одного батька, однієї матері, коли усе добро наше, власне добро, то ми повинні укупі працювати, щоб те добро зріло і розцвитало як найкраще, прибавляючись з кожним днем. А коли ми будемо так держатись купи, що один у ліс, а другий у поле, тоді уся наша праця, усе наше добро піде димом.

СОЛОМІЯ. Тай піде, безпремінно піде!

КАЛІСТРАТ. Посудіть сами: не можу-ж я один на усіх працювати, та ще тоді, як той, хто повинен бути мені щирим помагачем, іде супроти мене! Нехай вже Серьога, на того я рукою махнув! його так солдатчина перекрутила, що хоч десять годів у казані вари, то путнього нічого не звивариш. А сей же не гуляка, не... Е, та що говорити!...

СОЛОМІЯ. (До Антона). Чого мовчиш, мов язик тобі одубів? чуєш?

АНТОН. Чую, мамо, чую і не знаю, що вам сказати. Мені здається, що усе лихо, уся суперека у нас з Калістратом від того, що ми ріжно розуміємо заповіт нашого батька.

КАЛІСТРАТ. Певно.

АНТОН. Батько, помираючи, сказали: "працюйте, дбайте у господарство чесно і помріть чесними хазяїнами". Ми-ж — працюючи здирством, мироїдством, зможемо хіба виповнити той заповіт? Зможемо померти чесними людьми?!

СОЛОМІЯ. Як то здирством?

КАЛІСТРАТ. Хто-ж той здирщик?

АНТОН. А хіба то чесна праця, не здирство, коли чоловік у нужді прийде до тебе позичити якого карбованця і ти за ту позику примушуєш його платити тобі як не тим, то другим у десятеро? Се не здирство?

КАЛІСТРАТ. Ач куди стріляєш! Хм...

АНТОН. (Дуже). Ти... Не один ти — усі ви дуки-багатирі, що понаважились людським потом, кровію, усі ви, шкуролупи, звете таку позику допомогою! Ви ждете, виглядаєте, ночей не спите, дожидаючись такого бідолахи, щоб прийшов до вас за сією допомогою, — і ви запоможете йому, запоможете і заплутаєте його, мов павук муху в тенета, тай смокчете з нього кров! Висмокчете ту кров і потім гидливо наплюєте на нього! Правда, се не здирство — душогубство!

СОЛОМІЯ. Чого росходивсь, дивись!

АНТОН. І ви, мамо, хочете, примушуєте, щоб і я зробився таким душогубом? Ні, я на се не здамся! У мене є душа, є совість.

КАЛІСТРАТ. (Передражнює). "Совість, душа!" А чи знаєш ти, блазню, що таке совість? Розглядав ти її? В руках держав? Хе-хе-хе... Совість — весняний сніг: пригріло сонечко і (дме) фу — нема! Отак і совість: пригрій її карбованцем і розпливлась.

АНТОН. От як твоя!

СОЛОМІЯ. (Стукає патирицею). Ти з глузду зійшов таке братові говорити?

АНТОН. Я, мамо, не хочу, щоб люде проклинали мене, як проклинають Калістрата.

КАЛІСТРАТ. Плювать мені на ті прокльони!

АНТОН. Проклинають навіть те черево, котре його носило, — вас, мамо, проклинають!

СОЛОМІЯ. Тьфу!.. Замовчи мені!

АНТОН. Згадайте-но про батька...

КАЛІСТРАТ. Замовчіть, такий!

АНТОН. ..Про батька хіба хоч один хто погане слово сказав! На що вже покійний грап і той говорив: "розумний, чесний мужик Євмен." Правда, і за Калістрата кажуть, що розумний, а до чести, то її бракує у нього.

КАЛІСТРАТ. (До Соломії). От що, мамо: як собі хочете, а жити укупі з ним я не можу, я не наймит, щоб мене взичали, говорили уразливі речі... Я візьму свою частину і піду геть.. хазяїнуйте без мене.

СОЛОМІЯ. Заспокойся. Ділити хазяйства я не дозволю, так і знайте! Хто не хоче працювати, слухати Калістрата, той хай собі іде хоч к бісу у пекло — байдуже! Коли ти, Антоне, не послухаєш, не покаєшся — геть вижену з дому, проклену тебе і більш тобі я не мати! Чуєш?

АНТОН. Для чого-ж гнати і навіщо проклинати? Я й сам піду. Дайте мені мою частину, що слід...

СОЛОМІЯ. Нічого нема! Житнього зерна не дам!

АНТОН. Не дасьте — не треба.

КАЛІСТРАТ. (Іде в кімнату). Дуаю під ніс! Мамо! (Говорить на ухо).

СОЛОМІЯ. (Антонові). Останнє моє слово: коли не опамятаєшся, не возьмешся за розум — піду до волости і проситиму, щоб усипали тобі лози. Чуєш?

АНТОН. (Гордо). Що?. Мені лози?!

КАЛІСТРАТ. Та хоч і верби! Хе-хе-хе...

АНТОН. За які-ж се такі провини?

СОЛОМІЯ. За такі, щоб слухав і поважав старших.

АНТОН. Поважати вас, мамо, я поважаю, як і слід синові поважати свою матір, а лозою даремне мене лякаєте, я не дитина!

КАЛІСТРАТ. Звісно, вуса вже виросли! хе-хе-хе...

СОЛОМІЯ. Піду, проситиму, щоб прилюдно випороли.

АНТОН. Не лякайте! Я, мамо, знаю чиї се штуки, чиї наговори, але, брате, ти забуваєш, що я грамотний, і не так воно легко мене випороти, хоч-би і хотів ти!

КАЛІСТРАТ. Наплювать, що грамотний! Всипемо, одчухраємо, а тоді вже розберемо: грамотний чи ні?

СОЛОМІЯ. А що-ж з тобою більш робити?

АНТОН. Знаю, що ти з старшиною та з суддями свої люде і осудити безвинного чоловіка вам нічого не варт, але-ж минулися вже ті роки, що підпирали нам боки! Годі!

КАЛІСТРАТ. Плювать! Мати підуть, поскаржаться, тай я скажу слово-друге — і всиплють!

СОЛОМІЯ. Треба-ж тебе як-небудь вчити, я вже не здужаю сама з тобою справитись.

АНТОН. Сього, мамо, не буде! А колиб Калістрат і добився свого, то присягаюсь, що краще-б я смерть собі заподіяв, ніж дався на те!

СОЛОМІЯ. Чи ти при умі отаке говорити?

КАЛІСТРАТ. Знайшов чим лякати! (До Соломії). Не потурайте, мамо, на нього. Підіть до волости, занесіть жалобу старшині, а там вже:..

АНТОН. Старшині?

СОЛОМІЯ. Та прийдеться.

АНТОН. Краще скажи йому, що нехай мовчить, не чіпає мене, а то...

КАЛІСТРАТ. А то що?

АНТОН. Нехай надіває рукавички, щоб безпечнійше було запускати пазурі в обчеську скриню, бо ненароком попече!

КАЛІСТРАТ. (Розпалено). За такі речі ти знаєш, що роблять?

АНТОН. Знаю і не боюсь, бо не навмання кажу! (Чути пісню, що співає Серьога).

КАЛІСТРАТ. Прикуси язика!

СОЛОМІЯ. Ото ще золото іде! А, Господи, Господи! За які гріхи покарав ти мене такими дітьми!

КАЛІСТРАТ. Чортові дармоїди!

ЯВА 2.

Ті-ж і Серьога (ще за коном співає пісню і грає на гармонії).

Черная карета — два салдати йдуть,
Єто мою дусю-маму у астрог ведуть.
(Входить).
Черная юбка, бєлая кайма,
Палюбил я мила друга, а тепер нема!..

КАЛІСТРАТ. Що се тобі в шиньку чи як?

СЕРЬОГА. (До Калістрата). Ти можеш єто понімать: "Черная юбка, бєлая кайма, полюбил я мила друга, а тепер нема"? Не можеш, правда! Ех! (Заскрипів на гармонії. До Антона, бє по плечі). Що, братуха, прцунив, га! Чи-лі не воєнную тактику опять з тобою проходили! Хвельхвебиль забіждаїть?

АНТОН. (Сів біля столу). Відчепись, ради Бога, не до жартів мені!

СОЛОМІЯ. Пянице! Коли ти вже схаменешся?

СЕРЬОГА. За штож ви, на самом ділі, мамаша, ругаєтесь?

СОЛОМІЯ. За те, що пяниця ти, не робиш нічого, ні за яке діло не берешся, тілько і знаєш, що пєш. Пху!

СЕРЬОГА. Діло? А какоє-ж такоє діло я буду робити? Свиней пасти, чи снопи класти?

КАЛІСТРАТ. А хоч би і свиней пасти.

СЕРЬОГА. Хе!... Єто вже зовсім неподходящая катигорія! Для старшого унтер-цера єто, можно сказать, очинно веліколєпний шкандал булби, єжелі би старшой унтер-цер да свиней пас!

СОЛОМІЯ. І без свиней діла богато у хазяйстві.

КАЛІСТРАТ. Подумаєш, як унтер, то вже і парсона велика!

СЕРЬОГА. Розуміється парсона! Потому унтер, а ти, брат, (бє по плечі) репаной і неотесаной хахол, мужик і парсони у тібя нікоторой нету, а одна, можна сказать, морда да і тольки!

КАЛІСТРАТ. Геть з виграшками!

ЯВА 3.

Ті-ж і Ганна.

ГАННА. (У дверях). Дядьку, Калістрате, там вас кличуть.

КАЛІСТРАТ. Хто такий?

ГАННА. Чи то пан, чи то жид — не розберу.

КАЛІСТРАТ. Зараз вийду. (Ганна пішла).

СЕРЬОГА. (До Соломії). У-у, мамаша драгоценная! (Цілує).

СОЛОМІЯ. Геть, відчепись!

КАЛІСТРАТ. Не лізь до матері! Ходімте мамо, се мабуть сіно торгувати приїхали. (пішли).

СЕРЬОГА. Посунься, братишка! (Сів коло Антона і робить цигарку). Давай покурим турецького! (Павза). Да што ти мовчиш? Глупой ти, братець, чаловек, єй Богу! Можна сказать, как би новобранець і тольки! Чого зажурился? (Закурює).

АНТОН. (Показує на груди). Щасливий ти, брате, а тут що робиться!

СЕРЬОГА. Горить? Пустяки унимания! Погасити можна.

АНТОН. Що робити, що діяти — розуму не приберу, — голова ходором іде! А!

СЕРЬОГА. Наплюй і никоторого униманія і тольки.

АНТОН. Легко говорити! Ох, братику, (Обнимає Серьогу) як тяжко, як боляче бачити навкруги неправду, здирство, бачити, як збіднений богачами народ гнеться під тяжою горя, бачити як кривдою грабують, нищать чоловіка і потім з його-ж глузують! Бачити, кажу, се і не мати сили

допомогти — боляче, брате, ох, як боляче! У сю мить сам собі здаєся нікчемним, гидким сотворинєм.

СЕРЬОГА. Ду—у—ряк!

АНТОН. Та ще до того хочуть в других убити чулість душі, згасити вогонь серця, силою вирвати чоловічі, святі пориваня! Розумієш, святі пориваня!

СЕРЬОГА. Руки пошпарять! Хе-хе-хе...

АНТОН. (Гордо). О, пошпарять! (Підводиться). Ні! (Йде геть од столу). Не піддамся я їм! (До Серьоги). Калістрат домагається зробити з мене такого чорствого чоловіка як сам, але-ж помиляється! Я чую, я певен, що ніяка сила не згасить вогню, що отут (бє себе у груди) горить! Не згасить поки не згасне життє! Поборимось!

СЕРЬОГА. Стало бить дуєлія! Хе-хе-хе.

АНТОН. Підмовляє ще і матір, щоб занесла жалобу у волость і просила, щоб отпороли мене різками.

СЕРЬОГА. На которому снованію?...

АНТОН. Спитай.

СЕРЬОГА. (Піднявся). Тебя різками?! Шалиш, брат! Ще ті розги на нас з тобою не виросли! Да пущай только попробують, дак я їм і волость рознесу... такую штурмію подпущу! З нами не шути!

АНТОН. (Сміється). Вони, либонь, лічать мене за дитину.

СЕРЬОГА. Ах, вон каналья, етот Калістрат!

АНТОН. (Підходить до нього). Знаєш, що братіку?

СЕРЬОГА. Ну, Ну, лепортуй... садись і лепортуй. (Сідає).

АНТОН. (Сідаючи біля нього). Я бачу, що лишній я, що я Калістратові мов болячка...

СЕРЬОГА. На антиреснім месті.

АНТОН. Я маю одійти, одділитись... Остогидла вже мені що-денна сварка.

СЕРЬОГА. Стало буть, на вольную кватеру? Возьми свою часть і плювать... я з тобою поселюсь совдовольствієм.

АНТОН. Так не дають, бач, нічого. Мати не згожуються.

СЕРЬОГА. Плювать! Судом возьмем.

АНТОН. Є, братухо, не хочу я судитися, Бог з ними.

СЕРЬОГА. Вот і дурак! Постой, подожди! Хочеш, я ето діло оборудую за первой сорт?

АНТОН. Яким робом?

СЕРЬОГА. Мені усе равно што наплювать! Я как старшой унтер-цер Тмутараканського полку, дак я зараз рапорт военному министру: так, мов, і так — забіждають міня з братухой.

АНТОН. Я не об тім клопочусь.

СЕРЬОГА. А об чім же?

АНТОН, Серього, ти старший за мене, був у военній, бачив світа, та і розумнійший за мене...

СЕРЬОГА. (Гордо). Розуміється, потому і до чина дослужився! А в рядових, Антоша, і міне не солодко було, особельно, когда приходилось караул держать, на часах стоять, да іщо у ночи. Єц горько було! Ну, а как чина получил зовсєм другая жисть пошла.

АНТОН. Порадь же що мені робити, як поступитись?

СЕРЬОГА. Да, брат, діло не антересне, но совіт можу дати хороший.

АНТОН. Посовітуй, братіку.

СЕРЬОГА. Совдовольствієм. Слушай! (Бере гармонію, грає і співає): "Чорная карета" і т. д. (Потім говорить). Єто тобі раз!

АНТОН. Я тебе не розумію.

СЕРЬОГА. Не понімаєш! Ну так слушай. (Співає).

Мальчишечка, мальчишечка
  Мальчишечка маладой.
Улюбілся ти мальчишечка
У девчонку у свою... (говорить).

Єто тобі два.

АНТОН. Добився поради! (Хутко пішов у середні двері).

СЕРЬОГА. (Здивований кинувся до дверей). Єй ти, новобранець, падажди! Ду—ряк! Зараз видно, що не военний человєк, нікоторой храбрости.. Не видержуїть неприятельського наступленія, геройства нєту! (Сідає). А жаль парнишку — добрая душа. Не слушаїть мого совіту, ну і пропадьот. Первое діло, как што — зараз пий і тольки. (Бере гармонію, грає і співає скілько куплетів: "Не слишно шуму городського, за Невськой башнєй тишина).

ЯВА 4.

Серьога, Соломія і Старшина.

СОЛОМІЯ. Ти знов співати?

СЕРЬОГА. Чи-лі не плакать?

СТАРШИНА. Звісно москаль, хе-хе-хе... Здрастуй, Серього!

СЕРЬОГА. Здравія желаю, ваше благородіє, господин, так би сказать, ротной!

СТАРШИНА. Усе-б жартувати, хе-хе-хе.

СОЛОМІЯ. Еге, а до діла нема. Піди лиш, поклич Калістрата.

СЕРЬОГА. Совдовольствієм. (Іде і наспівує: "Чорная карета").

СОЛОМІЯ. (Сіла). Сідайте. Отак як бачите: день у день пє тай пє.

СТАРШИНА. (Сів). Що поробите — москаль.

СОЛОМІЯ. Сей пє, а той так ніби ошиблів, одбився од хазяйства — Калістрат, бідний, робе, робе...

СТАРШИНА. Шкода, шкода, що одного батька, однієї матері, та не однакові діти.

СОЛОМІЯ. Та ще яка шкода!

СТАРШИНА. А надто я дивуюсь Антонові: нарубок з головою, з розумною головою і коли-б віч той розум та повернув на користь своєму домові, та йшов поруч з Калістратом, то я так розумію, що ваше хазяйствечко зробилосяб у пятеро більше.

СОЛОМІЯ. Що й говорити!

СТАРШИНА. Чудний чоловік сей Антон! Невже-ж таки він не зрозуміє, що своя сорочка дорожча? Осе зачнемо яке-небудь діло і так що бери тілько гроші та ховай у кишеню, аж дивишся — нема! А усе Антон крутить миром, захища усяких тих голодранців. Я, бачите, так розумію: миру у нас сила, ну нехай з кожного перепаде нам по якому карбованцю, се-ж для них плювать, за карбованця не розбогатієш, а у нас ті гроші видно — сума складається.

СОЛОМІЯ. А як-же!

ЯВА 5.

Ті-ж і Калістрат.

КАЛІСТРАТ. Здраствуйте, Никихфоре Семеновичу!

СТАРШИНА. Здраствуйте, Калістрате Євменовичу! А що, погане наше діло!

КАЛІСТРАТ. Як саме?

СТАРШИНА. Берко приходив сьогодня до мене — хоче виїхати зовсім з нашого села.

КАЛІСТРАТ. Чого так?

СОЛОМІЯ. Зовсім, кажете?

СТАРШИНА. Еге. Антон усе крутить. Ну, а звісно, як Берко виїде, то погано і нам.

КАЛІСТРАТ. Що і говорить!

СТАРШИНА. Тоді, прямо, хоч кидай усі наші діла, усю комерцію. Без Берка нам неможна.

КАЛІСТРАТ. В чім річ?

СТАРШИНА. Антон, бачте, збиває мир, щоб написати приговора о виселенії Берка з нашого села. Велича його привселюдно мошенником!

КАЛІСТРАТ. Горе нам з сим Антоном!

СОЛОМІЯ. І в кого воно таке вродиться?

СТАРШИНА. У Берка голова — се одно, а друге — гроші!

СОЛОМІЯ. Я вже думала вас просити, чи не

можна-б йому памяткового усипати, може-б обдумався!

СТАРШИНА. Як-то, значить, щоб у волости?

КАЛІСТРАТ. А слід би.

СТАРШИНА. Воно, звісно, можна. Тілько, се таке діло, як суд присудить, рішеніє постановить.

КАЛІСТРАТ. Та і без суда: призвати у волость та своїм судом і усипати.

СТАРШИНА. Се возможно.

СОЛОМІЯ. Я вже говорила з Калістратом: оженити його, може-б одумався?

СТАРШИНА. А справді! Кажуть же: ожениться — переміниться.

КАЛІСТРАТ. Горбатого кадило та лопата не справить.

СТАРШИНА. Ні, не кажіть, Калістрате Євменовичу — оженінне велике діло!

КАЛІСТРАТ. То давайте оженимо.

СОЛОМІЯ. Треба, треба, тілько на кому?

КАЛІСТРАТ. Сього добра аби хіть.

СОЛОМІЯ. Хіба у Вільшаній поспитати?

СТАРШИНА. Чого-ж у Вільшаній? Хіба у нас за для нього дівчини не знайдеться?

СОЛОМІЯ. Не взяти-ж у свою хату за невістку яку небудь гольтипу. Треба, щоб дівчина була хазяйського роду, не бідна, щоб скарб принесла за собою.

СТАРШИНА. Хто-ж каже гольтіпу?

СОЛОМІЯ. А у нас на селі я й не знаю такої?

СТАРШИНА. Отаке скажіть! А у мене Катря, чом не дівчина. Зростала-ж під моєю орудою.

КАЛІСТРАТ. А справді, мамо!

СОЛОМІЯ. Дивись! Я її забула!

СТАРШИНА. Я, звісно, не набиваюсь... так сказав. А дівчина вона у мене працьовита, впадлива, до хазяйства аж тремтить... І скарб чималий принесе.

КАЛІСТРАТ. На мій розум, кращої не знайдемо.

СОЛОМІЯ. Як ще він? Знаєте, який непокірливий!

КАЛІСТРАТ. Поговоріть з ним, настрахайте, на те ви мати.

СОЛОМІЯ. Треба побалакати.

СТАРШИНА. А пара добра буде! Вона у мене дівчина нічого собі... рябенька трошки, у ніс говорить, звісно, болість... Ви не подумайте, що у неї, хай Бог милує, погана яка-небудь болість — ні, далебі — ні!

КАЛІСТРАТ. Побалакайте, мамо, тай сватів засилайте.

СТАРШИНА. Вона у мене така, що чоловіка свого поверне, як захоче, зробить хазяїна з Антона, зробить!

СОЛОМІЯ. А вона-ж піде за нього? Не піднесе гарбуза?

СТАРШИНА. Де там! Я давно помічаю, що вона закинула вже оком на Антона, хе-хе-хе...

ЯВА 6.

Ті-ж і Ганна (з віником).

СОЛОМІЯ. Прибери у миснику, та хату замети.

ГАННА. Добре. (Порається коло мисника).

СТАРШИНА. У неї і рушники наготові, — так хоч і сьогодня сватів.

КАЛІСТРАТ. Що-ж, мамо, як рішаєте?

СОЛОМІЯ. Я згодна.

ГАННА. (Тихо). Про кого се? (Прислухається).

СТАРШИНА. Та і то сказати: Антон одружиться з Катрею, то і ми поріднемось — свої вже люде будемо, хе-хе-хе...

СОЛОМІЯ. Ну, то ждіть же сватів!

ГАННА. (Випустила з рук стакана).

СОЛОМІЯ. Що се ти з просоння чи як? Хазяйського добра не шкода.

КАЛІСТРАТ. (Підійшов до Ганни і підіймає розбитого стаканя). Розбила! Збитки тільки робит! Одверну 15 копійок за пітаканя!

ГАННА. (Тихо). Одвертайте!

СОЛОМІЯ. Чого-ж стоїш, мов неприкаянна? Прибирай, та дивись мені!

КАЛІСТРАТ. Разореніє, тай тілько!

СТАРШИНА. Хіба сі наймички доглядають за добром? Їм вулиця, хлопці на умі.

КАЛІСТРАТ. Мамо, Никихворе Семеновичу, ходімте сюди, бо тут і стіни з вухами.

ГАННА. (Сама. Чудно озираючись). Від Антона сватів... (Замислилась). Антон, що кохав мене, присягався вік одну мене любити, не зрадити — засила сватів до другої. . .Обманює мене! (Замислилися). Навіщо-ж він дурив мене, навіщо зачіпав? Гребує, що я наймичка, сирота. — (Павза.) Може зовсім і не кохав мене, глузував, прикидався? На віщо-ж ти пошарпав, потріпав моє сирітське серце, збаламутив мій спокій. Я, дурна, вірила, кохала... Ні, не я — серце вірило, воно й кохало... Не сила було зупинити його. (Замислилась). Що-ж тепер? (Ламаючи руки) Боже, милий Боже! Зглянься хоч ти на мене: я сирота, без батька, без неньки... Не одіймай у мене моє щастя, або-ж пошли мені смерть! О, чом я не можу вирвати, тебе, бідне серце, з грудей і шпурнути йому в вічі? (Замислилися. Рішуче). Так ні-ж! Не діждеш, злий зраднику! Не дамся тобі на глум! Мій гріх, мій сором вкриє Рось своєю

криштальовою пеленою. (Йде до дверий). Прощай, Антоне! (Зустрічається з Антоном. Отхитнулась).

ЯВА 7.

Ганна і Антон.

АНТОН. Чого ти злякалась? Збентежена яка! Хіба чула?

ГАННА. (Гірко). Чула.

АНТОН. Не потурай, заспокойся. (Обіймає). Що-ж робити — приходиться. Отсе піду до Павла побалакаю.

ГАННА. (Одпихає). Геть!

АНТОН. Та що з тобою?

ГАННА. Антоне... (плаче, похилившись на плече).

АНТОН. Чого, галочко?

АННА. Антоне...

АНТОН. Чого бо ти?

ГАННА. Нащо ти мене обманював?

АНТОН. Чим же я тебе обманював?

ГАННА. Ти-ж знав, що я сирота, наймичка, не до пари тобі...

АНТОН. Я тебе, Ганнусю, не розумію. Про віщо ти?

ГАННА. Я знаю, усе знаю... не обманюй хоч тепер... ти маєш одружитись з Катрею?

АНТОН. Що ти! Я і в думці не покладав ніколи, щоб одружитись з иншою, опріч тебе.

ГАННА. Чого ти криєшся?.. я... я усе знаю... Сам ти зараз сказав, що приходиться.

АНТОН. Ти не зрозуміла мене. Я сказав, що приходиться розстатись з братом, вийти з сього пекла, з сього вертепу, а з тобою я ніколи не розстанусь!

ГАННА. (Пильно дивиться йому в очі). Правда?

АНТОН. Присягаюсь!

ГАННА. А я думала, що ти обманюєш мене?

АНТОН. І що тобі в голову прийшло!

ГАННА. (Веселійше). Я чула, як тут балакали мати твоя, Калістрат і старшина.

АНТОН. Про віщо?

ГАННА. Твоя мати сказали старшині, щоб його Катря ждала сватів від тебе.

АНТОН. Та ну?!

ГАННА. Їй же Богу. Може ти, Антоне, криєшся? скажи правду.

АНТОН. Ну і чудна бо ти, Ганнусю! Присягаюся Богом, що і на думці не мав такого. Невжеж я без очей, щоб одружитись з Катрею, зміняти тебе на неї! Вона-ж ряба, та до того і безноса.

(Сміється). Добру красулю мені в жінки вибрали! Братік старається.

ГАННА. Вона багата, а я...

АНТОН. Плювать на те!

ГАННА. А я наймичка.

АНТОН. То і не чоловік хіба? Нащо мені те богатство? Ти мені дорожча над усе богатство. (Цілується).

ГАННА. Вірю, вірю, дорогий! От тепер я зовсім весела, а то так засмутилась, так...

АНТОН. Ти повинна знати, що я живу тілько тобою і коли ще примушую себе до життя тут, укупі з братом, то тілько за для тебе. Иноді, голубко, так гірко, так погано на душі зробиться, що хоч на гилляку, а згадаю про тебе, побачусь з тобою, забалакаю — і усе гірке лине геть, і знов мені хочеться жити, без кінця-віку!

ГАННА. (притуляючись до нього). Голубе мій, світе!

АНТОН. (Обіймаючи). Один ласкавий погляд, одне твоє ласкаве слово гріють мене, мов ясний промінь весняного сонця гріє рослину, і та рослина, підіймаючись з землі, росте, радіє... Вір, що ніяка сила не зможе мене розлучити з тобою, ні яка!

ГАННА. Соколику любий!

АНТОН. Я, Галю, маю вийти з сієї хати; не

можу я більше бачити, терпіти того здирства, що тут робиться. Та й небезпечно жити укупі, без гріха не обійдеться...

ГАННА. То і вийди.

АНТОН. І ти зо мною?

ГАННА. Я? за тобою на край світа!

АНТОН. Тілько, бач, яке діло: мати з Калістратом не хочуть нічого мені дати. Судитись — Бог з ними! Прийдеться потерпіти. Ти бідности не боїшся?

ГАННА. Ось моє богатство, моє щастє, моє життє! (обіймає його).

АНТОН. Спасибі, Галю! (цілуються).

ЯВА 8.

Ті-ж і Серьога. (Увіходить в той мент, як Антон і Ганна цілуються, і тихо стоїть біля дверий).

СЕРЬОГА. (До себе). Смирно! Маладця, їй-Богу маладця!

АНТОН. Я не буду і баритись довго. У Павла на другім ґрунті є хата, найму ту хату, перевінчаємось з тобою і будемо тихисенько та любесенько жити собі.

СЕРЬОГА. Хм, вот так Антон!

ГАННА. А мати? А брат?

АНТОН. Що мати? Благословить — спасибі, а ні — Бог її суддя, а на Калістрата я не потураю.

СЕРЬОГА. (Тихо). Маладця, по военному.

ГАННА. У нас, Антонечку, у хаті буде гарненько, чепурненько: я її мов віночок убіратиму.

АНТОН. А в тім віночку найкраща квітка буде моя Ганнуся! (Цілуються).

ЯВА 9.

Ті-ж і Калістрат (з дверей що з боку).

КАЛІСТРАТ. Хе-хе-хе... з законним браком поздоровляю! (Антон і Ганна засоромились).

ГАННА. Ой, Боже!

КАЛІСТРАТ. Се-ж ви як? Зовсім, вже як муж з жоною! Хе-хе-хе...

АНТОН. (Збентежено). А тобі що? Замовчи, брате! До мого серця тобі ніякого діла нема! Серця не чіпай, чуєш!!

СЕРЬОГА. Так його Антоша!

КАЛІСТРАТ. Хе-хе-хе... Мамо, мамо, а йдіть сюди! швидче!

ЯВА 10.

Ті-ж, Соломія і Старшина.

СОЛОМІЯ. Що трапилось?

КАЛІСТРАТ. Ви шукали йому дружину...

АНТОН. Дружиною мені буде не та, котра вам до вподоби, а ось... Отсе моя вірная і единая дружина, і знайте, що помішати моєму коханню, моєму щастю я нікому не дозволю!

КАЛІСТРАТ. От вам мамо, і невісточка! Хе-хе-хе...

АНТОН. Чуєте, нікому!

СОЛОМІЯ. (Заміряється патирицею на Ганну) Ах ти паскудо! Парубка з пантелику збила! (Хотіла ударити). Та я тобі!...

АНТОН. (Вириває патерицю, ламає і кидає. Дуже). Не чіпайте мамо!... Не доводьте до гріха!

СТАРШИНА. (Чухаючи потилицю). Увірвалось!

СЕРЬОГА. (Цілує Антона). Люблю, брат! Маладця! (Співає). Юра, юра, юра!...

Завіса.

ДІЯ II.

Обстанова першої дії. На лаві, біля мисника, парує самовар.

ЯВА 1.

Калістрат і Карпо (стоять посеред кону).

КАЛІСТРАТ. Ти не дитина, що рожжуй та у рота поклади.

КАРПО. Та воно так... хто його зна...

КАЛІСТРАТ. То-ж то, що "так". Збереться де кучка, зараз і заведи таку балачку... а инчому і на одинці довбай.

КАРПО. Ніби то Антон?

КАЛІСТРАТ. Роскусив!

КАРПО. Зрозумів, Євменовичу!

КАЛІСТРАТ. Та гляди мені! Чуєш? З моїх лабет тобі не втекти. Коли збочиш, або... у баранячий ріг скрутю!

КАРПО. Я до тебе по усяк час з щирістю.

КАЛІСТРАТ. Не щирість, а діло дай. Іди.

КАРПО. Щасливо оставатись. (Пішов).

КАЛІСТРАТ. (Стоїть трохи мовчки. Зітхає). Так, так. (Пройшовся по хаті, далі узяв з мисника стакана, налив чаю, поставив на стіл і сів, замисливишись; барабанить пальцями об стіл. Раптово підвівся і заскрипів зубами). Мм,.. блазень!

ЯВА 2.

Калістрат і Софія.

СОФІЯ. Чув, Калістрате?

КАЛІСТРАТ. (Похожає). Що? Зозулю?

СОФІЯ. У Антона дитина померла.

КАЛІСТРАТ. (Зупиняючись). Померла?

СОФІЯ. Еге... Осе сьогодня вранці.

КАЛІСТРАТ. Померла, так і померла. (Сідає). Мені що до того?

СОФІЯ. Там бідність.

КАЛІСТРАТ. Мені, я тебе питаю, що до того?

СОФІЯ. Може-б запоміг чим? У них ні шеляга за душею.

КАЛІСТРАТ. То й допомагай, коли ти така богатирка.

СОФІЯ. Я-б з дорогою душею, так у мене нема.

КАЛІСТРАТ. А коли нема, то нічого і базікати по дурному.

СОФІЯ. Зверни, Калістрате, злість на милость, допоможи... Не богато — карбованців зо три, щоб стало поховати.

КАЛІСТРАТ. Гривні щербатої нема у мене для нього. Хм... благодітелька яка! Він на кожному ступні капость мені робить, збитки причиння, а я йому допомогай? А дулю не хоче?

СОФІЯ. Калістрате, голубчику, (обнимає його) допоможи, за для мене.

КАЛІСТРАТ. Гень, не вяжись! Сам, як треба, нехай прийде, уклониться, прощення попросить, тоді так. А то, бач, носа дере перед старшим братом!

СОФІЯ. Невже, Калістрате, у тебе таке запек-

ле серце, що рідному братові не хочеш запомогти та ще у такім горі?...

КАЛІСТРАТ. Краще червивій собаці кину, ніж йому!

СОФІЯ. Адже-ж ми користуємось його частиною, він не править з нас...

КАЛІСТРАТ. (Сердито). Розумна дуже! Зась! Нічого йому не слід, бо не дбав!..

СОФІЯ. Хоч у позику дай!

КАЛІСТРАТ. При волости - ж є каса така... він же її придумав, хай там і візьме.

СОФІЯ. Не дають. Він там винен.

КАЛІСТРАТ. Так я-ж сьому не винен. (Підводиться). На селі богато голоти і коли я буду усім допомогати, то сам з торбиною піду.

СОФІЯ. Змилуйся, запоможи, ради дитинки, — воно-ж невинне, що у вас суперека.

КАЛІСТРАТ. Відчипись, кажу, дай спокій!

СОФІЯ. Згадай, Калістрате, Бога! побійся його гніву!

КАЛІСТРАТ. Мовчи, бо заткну пельку! (Замірився, щоб ударити, але, побачивши старшину, обіймає Софію).

ЯВА 3.

Ті-ж і старшина.

СТАРШИНА. Здрастуйте, Євменовичу!

КАЛІСТРАТ. Здрастуйте.

СТАРШИНА. Здрастуйте, Софіє Миколаєвно!

СОФІЯ. Здрастуйте!

СТАРШИНА. Хе-хе-хе, усе воркуєте неначе ті голубки.

КАЛІСТРАТ. Еге, час би скубтися...

СТАРШИНА. Чого се ви за мною... О, чай! Добре. Пити прямо аж горить, неначе у пеклі!

КАЛІСТРАТ. Усип, Сохвіє, чаю та і мені теж, бо той прохолов вже. (Софія наливає). Сідайте, Никихфоре Семеновичу.

СТАРШИНА. А я отсе забіг до Берка, пляшку квасу випив — не помога — горить. (Софія подає чай і сахар на тарільці). Люблю я отсе питво! Бісові пани не дурні — придумають!

КАЛІСТРАТ. Кушайте.

СТАРШИНА. Як поживаєте, Сохвіє Миколаєвно?

СОФІЯ. Спасибі. (Голос за дверима: "тітко, а ідіть-лишень сюди").

СОФІЯ. Либонь мене кличуть?

КАЛІСТРАТ. Тебе-ж. Іди. (Софія пішла).

СТАРШИНА. Добра штука отсей самувар, до усякого варива: (пє чай і дуже дме) чи картоплю зварити, чи вареники... Отсе позавчора Катря і куліш варила в самуварі. Хороша штука, горшків не треба.

КАЛІСТРАТ. Куліш, кажете?

СТАРШИНА. Еге. Якось, на тім тижневі, купець подарував мені півхунта чаю — карбованця коштує! так Катря, ненароком, у помийницю і висипала.

КАЛІСТРАТ. Ну, пропав, звісно?

СТАРШИНА. Як можна! Карбованця коштує, та щоб пропав! Вибрали, прополоскали гарненько, потім просушили у печи, на черіні. Хіба в помийниці погане що чи як?

КАЛІСТРАТ. Та положим.

СТАРШИНА. І становий вже пив той чай потім.

КАЛІСТРАТ. І що-ж?

СТАРШИНА. Нічого. Скривив пику, плюнув... неприятний, каже, скус, вуня. А чим же воно вуня? Кислий дух чути трохи, а він: "вуня!" Дозвольте ще. (Подає стакан). Неначе згаса.

КАЛІСТРАТ. (Наливає чай і подає). Кушайте.

СТАРШИНА (Витираючи піт). А Антон такі коверзує?

КАЛІСТРАТ. (Сідаючи). Прямо способу не приберу, що з ним діяти. Після смерти матері ще гірш наважився проти мене.

СТАРШИНА. І охота йому сперечатися? Жив би у купі, працював, так-ні. Одружився на наймичці...

КАЛІСТРАТ. Йому під масть.

СТАРШИНА. Катрею моєю погребував, а вона дівчина хоч і не дуже... кхе... за те-ж хазяйського роду.

КАЛІСТРАТ. Що з воза впало, то вже пропало.

СТАРШИНА. Ото-ж терпить таку нужду, а не здається.

КАЛІСТРАТ. Міркувалось: вижену з хати, — побідкається та і опамятається, аж воно...

СТАРШИНА. Упертий, капостний!

КАЛІСТРАТ. Від великого розуму, що у школі набрався. Нічого людям робить, так школи позаводили. А на чортового вони батька? Людей нівечить, від хазяйства відбивати.

СТАРШИНА. Еге, вчать, вчать... а якже його жити, коли взагалі вчений люд піде?

КАЛІСТРАТ. Босячні прибавиться. Яке ми діло втратили, га?

СТАРШИНА. Що?

КАЛІСТРАТ. Обчеський лісок рублів за 300 можна було ізняти.

СТАРШИНА. А-А-Антон помішав, і купця сам знайшов, що дав дві тисячі.

КАЛІСТРАТ. Антон-же. З рук вирвав. Двоє відер горілки пропало на вгощеннє мирові. Ми-б з вами рублів по тисячі заробили.

СТАРШИНА. Що-ж подієте, коли...

КАЛІСТРАТ. Або ось, каса мирська при волости.

СТАРШИНА. Чума-б її побрала.

КАЛІСТРАТ. То було до нас ідуть за допомогою... позичиш чоловікові — він у гарячу пору за процента допоможе у роботі, а тепер найняти треба, заплатити.

СТАРШИНА. Еге, йому іграшки, а ми — терпи.

КАЛІСТРАТ. (Зло). Ну, дограється він!

СТАРШИНА. Верховодить миром — тай край! Подозвольте ще, коли ласка. (Дає стакана).

КАЛІСТРАТ. (Бере). Яким миром? Голитьбою! (Наливає).

СТАРШИНА. За кожним днем усе більше схиляється людей до нього. (Бере чай). Спасибі. (Наливає у блюдечко, підносить до рота і дме).

КАЛІСТРАТ. (Хитро). А чи ви знаєте, що не сьогодня-завтра ма-є бу-ти ревізія обчеської скрині?

СТАРШИНА. (Налагодився пити чай). Га? (підскакує; блюдечко падає і розбивається). Я... як... ви...

КАЛІСТРАТ. (Тихо). Пропасниця забила. (Голосно). Чого ви перелякались?

СТАРШИНА. (Тремтяче). Господи, спаси і помилуй! (Метушиться по хаті).

КАЛІСТРАТ. Куди-ж ви, а чай?

СТАРШИНА. Побіжу до Берка на одчай. . Збиток вам причинив, — звиніть.

КАЛІСТРАТ. То пусте. Сядьте та вкупі поміркуємо, то воно якось і буде.

СТАРШИНА. Се ви мене мов варом...

КАЛІСТРАТ. Учора пішов я до Антона, щоб, значиться, побалакати, чи не опамятається. Сядьте-бо.

СТАРШИНА. Швидче кажіть, ради Господа. (Сідає.).

КАЛІСТРАТ. Попереду ласкою, далі страхати почав, а він мені на се: Не зачіпайте мене, бо як на те піде, то жалкуватимете з старшиною. Я каже, знаю, що він руки гріє коло мирської скрині, донесу, каже, земському і проситиму, щоб ревізію зробили.

СТАРШИНА. Оттака ловись! Щож його діяти? (підводиться і шукає шапку).

КАЛІСТРАТ. Не хвилюйтесь, придумаємо. Ось сідайте.

СТАРШИНА. (Сідає). Що таке?

КАЛІСТРАТ. Треба діло так оборудувати, щоб нам його здихатись навіки, бо він найгірший ворог наш.

СТАРШИНА. Лютий ворог! Як-же його здихаєшся?

КАЛІСТРАТ. Ви-се-ле-ніє!

СТАРШИНА. Га? Виселен... Трудна штука!

КАЛІСТРАТ. Чого? Тепер таке уремя... Треба тілько щоб де-хто показав, що ніби-то бунтує людей, підмовляє непочитувати начальство: земського, старшину, станового, навчає не платити подати... Написати такого приговора.

СТАРШИНА. Чого-б краще! На горе писар у нас тугий. От колиб се Качан, з тим в одну мить можна-б було оборудувати.

КАЛІСТРАТ. Мир скаже, то і сей мусить написати.

СТАРШИНА. Е, коли-б мир.

КАЛІСТРАТ. То вже мій клопіт. Мир підмажемо горілкою — вони на дурницю і надто палкі, а хто лишній — одипхтути. Головне діло, щоб заздалегідь пустити по селу таку чутку, що ніби Антон бунтує.

СТАРШИНА. Як же його?

КАЛІСТРАТ. Я і се придумав.

СТАРШИНА. А ну-ну? Цікаво.

КАЛІСТРАТ. Посилаючи Серьогу за вами, я наказав, щоб він привів сюди Охріма з Трохимом.

СТАРШИНА. Отих пяниць ?

КАЛІСТРАТ. Еге-ж. Для нашого заміру вони

именно і потрібні. Се такі, що за горілку і батька на шибеницю поведуть.

СТАРШИНА. Вірно, що не пошкодують.

КАЛІСТРАТ. Ми їх підмогоричимо, щоб вони у шиньку, тай так по селу розпускали таку чутку, і коли вже гомін піде — ви зберете сходку, напишете приговора, щоб на виселенне.

СТАРШИНА. Гаразд придумали, їй Богу! Колиб Господь допоміг нам, спровадити його, — легчеб і дихалося. А як земський?

КАЛІСТРАТ. Що земський? Мирська воля?

СТАРШИНА. Ну й голова-ж у вас! А мені і на думку б таке не спало.

КАЛІСТРАТ. Охрімови з Трохимом треба буде опріч горілки де-що пообіщати, — горілкою не обійдешся.

СТАРШИНА. А що-ж їм?

КАЛІСТРАТ. Ви пообіщайте пашпорти, а я грошей, карбованців по три.

СТАРШИНА. Неможна їм пашпортів дати, — земський предписав.

КАЛІСТРАТ. Хто-ж вам говорить, щоб вже і дати? Пообіщати — не дати.

СТАРШИНА. Се можна, се повсігда можна!

(За коном чути голос Серьоги: "В ногу! аз-два, правой - левой, правой - левой!"

КАЛІСТРАТ. О, вже ідуть! (підіймається). Тре-

ба заперти скриню та поховати де-що, бо се такі людці, що нічим не гребують, аби поживитись. (Запирає скриню, дещо ховає).

СТАРШИНА. Пропащі люде!

КАЛІСТРАТ. Не проговоріться, щоб Серьога не зрозумів.

ЯВА 4.

Ті-ж, Охрім, Трохим і позаду Серьога. — Охрім і Трохим увіходять по-солдатському.

СЕРЬОГА. Смир-но! В ряди строй-ся! Вот привів тобі єхрейторів золотой роти! Рядова подтянись!

КАЛІСТРАТ. Здрастуйте...

ОХРІМ. Хазяїну тому, що править у дому і притом господинові нашому старшині...

ТРОХИМ. Начальникові-печальникові.

ОХРІМ. Здравія желаєм і доброго здоровя!

ТРОХИМ. Наше поштеніє.

СТАРШИНА. Спасибі.

СЕРЬОГА. Молодця, други мої!

КАЛІСТРАТ. Сідайте ось тутечки, до столу.

СЕРЬОГА. Оправ-ся! Воль-но! Са-дись!

ОХРІМ. Сісти повсігда ми можем, єжелі когда на столі водиться усякая разність і вдовольствіє. (Сідає).

ТРОХИМ. З приятством. (Сідає).

СЕРЬОГА. Хе!.. Какі мої єхрейтори, правда молодці?

СТАРШИНА. (Сміється). Що й говорить!

КАЛІСТРАТ. Вам чого, чаю чи горілки?

СЕРЬОГА. Вони народ образований, так што..

ОХРІМ. Я, как звичной до всякого питва, так міне чаю і... і горілки, щоб, значиться, как пунчія! так ви мені вже...

ТРОХИМ. І того і другого.

КАЛІСТРАТ. Добре, добре. (Достає з мисника горілку і закуску і ставить на стіл).

СЕРЬОГА. Зовсім, как благороднив господа й тольки.

СТАРШИНА. Чого-бо ти, Охріме, не балакаєш по людському, по простому?

ОХРІМ. Потому що, значиться, ми з Трохимом городські люде... не простії... Одеські... і у стій самой Одесті образувались, как, значить, повсігда з благородним кумпанством в кумпанії состояли і нам тепер, значить, проста розмова не йдьоть, противно!

ТРОХИМ. Не подходить до нашой положенії.

СЕРЬОГА. Вони розговарюють тольки по благородному, хе-хе-хе...

КАЛІСТРАТ. Серьога, налий, лишень, їм чаю.

СЕРЬОГА. Совдовольствієм, для дорогих приятельов. (Наливає).

СТАРШИНА. Се так-би сказать: чоловік Божеська твар і Бог дав йому...

КАЛІСТРАТ. (Наливає горілку). Ну, будьмо! (Пє, потім наливає Старшині і другим).

СТАРШИНА. На здоровя.

ОХРІМ. На добре здоровячко!

ТРОХИМ. Кушайте на здоровя!

ОХРІМ. (Узяв чарку). Вот как у нас, у Адестії, на набережной...

ТРОХИМ. Тай й у ночлежному.

ОХРІМ. Та й у ночлежному усякі розговарюють розговори про усяку политику по образованному.

ТРОХИМ. На простой мові там не можно.

ОХРІМ. Нікак нідзя!

ТРОХИМ. У ночлежний не пустять!

ОХРІМ. Воно вчення требує...

ТРОХИМ. Пий вже.

ОХРІМ. Не перебивай реч говорить. От, скажем: на вашой простой мові єто горілка або водка, а по образованному — мастика!

СЕРЬОГА. Ну, приятель, ти тольки песні пойош да чарку держиш — пий!

ТРОХИМ. І я кажу — пий!

ОХРІМ. За убразованность і просвіщеніє! (Випив).

КАЛІСТРАТ. Пий, Трохиме!

ТРОХИМ. Будьмо! За Адесту! (Випив). Кхе..

СТАРШИНА. Хто-ж вас образованію вчив?

СЕРЬОГА. (Наливає собі сам). Ну, чарочка-коханочка, пйоть военной чоловек, што-б не забить тебя во век! (Випив).

ОХРІМ. Как што? Там усякая вам благородная публичность: там вам скубент, і дохтур, і полковник, і храпцуз. (На протязі розмови кладе, непримітно для других, по кусочку сахарю у стакан, так що наклада трохи не повний).

ТРОХИМ. А більш усього — крек!

КАЛІСТРАТ. Ще по чарці! (Наливає).

ОХРІМ. Хоч і по парці, то я зовдовольствієм.

ТРОХИМ. Про меня хоч і по три. (Усі пють).

СЕРЬОГА. Чай ваш прохолов вже.

ТРОХИМ. Плювать!

СТАРШИНА. Чудесне питво — чай! (Пє).

КАЛІСТРАТ. (Наливає). Ну, ще до чаю. (Дає усім).

ОХРІМ. По старому, как говориться, звичаю повсігда пють до чаю.

ТРОХИМ. А після чаю, теж по звичаю! (Бере сахар жменею і кидає у стакан. Калістрат серди-

то позирнув, узяв тарілку з сахаром і одніс у мисник).

ОХРІМ. Вот как у нас у Адесті — прийдьош у трахтьор "бенлой ленбедь"...

КАЛІСТРАТ. (Сідаючи біля старшини. Тихо.) Треба їх підмогоричити.

СТАРШИНА. А так, так... звісно. (Шепчуться).

СЕРЬОГА. (Про себе). Якісь то секрети? Антиресно. (Прислухається).

ОХРІМ. Зараз потребуєш пару чайов填 мармазелю!...

ТРОХИМ. Заведеш машину... (Тихо). Охрьоша, чого він нас закликав?

ОХРІМ. (Тихо). Чорт його зна! — То, було й на очі не підпуска, а тепер перші гості. Мабудь запевнився, що образованні — не мужики!

ТРОХИМ. І я так думаю.

КАЛІСТРАТ. Пийте-ж! (Ті пють).

СТАРШИНА. (До Охрима з Трохимом). Скажіть мені, чого ви одбились од дому, од хазяйства?... І хороші ви, так будем говорити, люде, а розпустилися зовсім. Нехай вже Трохим, а в тебе-ж жінка, діти, земелька єсть, наділ, хата своя, а ти покинув хазяйство?

ОХРІМ. Не можу я хазяйнувати — нету рощоту!

ТРОХИМ. Нікоторого!

КАЛІСТРАТ. Як то так?

ОХРІМ. Так, нету тай годі!... Я робив, хазяїнував поки дурной був, а как образувався, так і повидів...

ТРОХИМ. Що нікоторого рощоту!

СТАРШИНА. Жінка вже скілько разів приходила скаржитись на тебе.

ОХРІМ. Жінка, кажете? (Захльобнувся часм) Псс...

СТАРШИНА. Еге, твоя жінка.

ТРОХИМ. Плювать! (Калістрат з старшиною шепчуться).

ОХРІМ. Подумайте самі, какой мені рощот? Мамаша мої ще живі, брат-салдат, ну, от я й думаю: коли-б усе те хазяйство та було мойо то-б так, я й трудився-б... Я перш робив, ждав, що Бог дасть, мамаша помруть, брат помрьот — буду я один собі хазяін, — ну, а потім повидів що сто щастя міні не судилось... когда ще я діждусь тою щасливого часу, що вони поздихають!.. ну і махнув рукою.

ТРОХИМ. І во первих, не про нас чорна робота.

СЕРЬОГА. Хе! Молодця Охрім, — хфилософ да й тольки!

КАЛІСТРАТ. (Старшині тихо). Серьога міша.

СТАРШИНА. (Тихо). Пошліть куди небудь. (Балакають).

КАЛІСТРАТ. Серього, налий по чарці.

СЕРЬОГА. Можна, сколько вгодно. (Наливає; пють усі опріч Калістрата і Старшини). Видиш, брат, што значить образованая, городськая публика? — зовсім другой сорт, как деревенськая!

ОХРІМ. (З жалем). Как подивлюсь я на наших мужичків, так прямо душа болиє, що у них нікоторого поніманія в образованности!

СЕРЬОГА. Верно!

ТРОХИМ. Ноч без маяка.

КАЛІСТРАТ. А ви вже зовсім як образовані, благородні? Хе--хе-хе...

ОХРІМ. Я, хвалити Бога вже пять годов, как по всяких городах буваю... у Адестії у меня приятелі, не какіє-нибудь, а усякая публичность, как свої люде, однаково. Прийдеш у ночлежний — душа радіє, неначе в рай! і там тібє усякоє образованіє і вдоволствіє.

ТРОХИМ. Да й по єтапу когда йдьош, то багато де-чому образуєшся.

СЕРЬОГА. А ви й по єтапу ходили?

ОХРІМ. (Гордо). А как же! Ви може думаєте, що так вам усякой можеть і по єтапу пойтить? Нікогда!

ТРОХИМ. Охотників багато-б знайшлось!

ОХРІМ. От я за сібя скажу: хвалити Бога, вже чотирі рази етапом ходив, — на всяких пересильних пунктах побував.

ТРОХИМ. Не бреши — три!

ОХРІМ. Чотирі!

ТРОХИМ. Три!

ОХРІМ. Чотирі, — кажу!

ТРОХИМ. Кажу, — три, не завдавайся на андрацит!

ОХРІМ. Ти три, а я чотирі!

ТРОХИМ. І ти — три.

ОХРІМ. (Вихвачує з халяви кінжала). Брехні мені завдавати! (заміряється).

СЕРЬОГА. (Хапає за руку). Не шали, приятель!

КАЛІСТРАТ. Не сваріться-бо!

СТАРШИНА. За се можна і притикола!

ОХРІМ. Пущай не завдайоть брехні: коли говорю що чотирі, то — чотирі!

ТРОХИМ. Нехай і чотирі. (Тихо). Врьоть — три. Хвалько поганий!

ОХРІМ. Ех, Калістрате, хороший ти чоловік, жаль що без образованія тілько!

КАЛІСТРАТ. (Сміючись) Де вже нам!

ОХРІМ. І гарно тут у тебе... усякії вдовольвольствія на столі... і зовсім би неначе у нас.

у Адестії, у трахтьорі, у "белому ленбеді," только шкода що...

ТРОХИМ. Мармазелі та машини нема.

КАЛІСТРАТ. А то-б що?

ОХРІМ. Зовсім як в Адестії... коли-б ще машина, мармазеля... завів і гуляй!

ТРОХИМ. Ги-ги-ги... чудесно!

СЕРЬОГА. Вот у меня лучче всякої машини. (Показує гармонію).

ОХРІМ. Серьога, товарищу верной, розваж, розвесели душу!

СЕРЬОГА. Можна. Каку вам? (Робить цигарку й закурює).

ОХРІМ. Заграй про нашу рідную Адесту...

СЕРЬОГА. Для приятелів совдовольствієм!

КАЛІСТРАТ. (Тихо). Ну, заведуть тепер на цілий день.

СТАРШИНА. (Теж). Та нехай вже, коли призбали.

ОХРІМ. Серьога, починай!

ТРОХИМ. Валяй!

СЕРЬОГА. Ідьоть! (Грає. Охрім і Трохим співають):

Жив я в городі в Адесті,
Там дівчонку полюбил,

Там з милашечкой уместі,
Там в трахтьорі чай я пив,
Там в ночлежному з Трохимом
Познакомила судьба;
Там горілочку грахвином
Пили вместі ми до дна!
Лежим з ним ми на топчані,
Курим трубку з тютюном,
А в кармані три копейкі,
Три копейкі серебром!
Ми на тії три копійки
Прогуляли цілу ноч,
А потім судьба злодєйка
З шинку викинула проч!
А на вулиці нещасних,
Нас обход позабирав
І з Трохимом по етапу
Із Адесту нас погнав!

ОХРІМ. Е!... Адест! Город наш разлюбленной!

ТРОХИМ. Прямо летів-би туди! (Схліпуючи, витирає очі).

СЕРЬОГА. Молодця ребята! (Про себе). Я вижу што я тут лишній. Калістрат штось затіваєт. — Хм... Надо пуститься на военную хитрость. (Випиває чарку горілки і вдає з себе пяного, хи-

тається). Люблю, братуха, тебя! (Цілує Калістрата).

КАЛІСТРАТ. Одвяжись!

ОХРІМ. (Те-ж хоче поцілувати Калістрата). Калістрате, я думав, що ти падлець, — а... а ти хороший чоловік!

КАЛІСТРАТ. Не треба, я не люблю цілуватись!

ТРОХИМ. То й плювать!

ОХРІМ. Я ось кого поцілую... Серьогу поцілую. (Цілує). Серього, люблю тебя... дай цигарку. (Серьога дає цигарку, що сам курив, Охрім потім дає Трохимові, а той знов Охрімові).

ТРОХИМ. І я поцілую. (Цілує).

СЕРЬОГА. (Скидає з себе пінжак і кладе його під голову на лаву біля середніх дверей). Послі жаркого страженія полагається й отдих (ліг), так сказать, дньовка.

КАЛІСТРАТ. Ти-б ішов в сіни або в садок!

СЕРЬОГА. Мінє харошо і здєсь. (Трохи згодом ніби захріп).

СТАРШИНА. (Голосно). Нехай чоловік засне, одночине. (Тихо). Хай вже — аби спав!

ОХРІМ. Калістрате! І чого бо ти тут сидиш на селі?

КАЛІСТРАТ. А що?

ОХРІМ. Ходім з нами в Адесту — не жалкуватимеш. Там тобі і хранцуз і крек...

ТРОХИМ. По етапу пройдешся.

КАЛІСТРАТ. Ось краще слухайте мене. (Не дуже голосно). Хочете заробити?

ОХРІМ. А чого-ж, тілько яка робота?

ТРОХИМ. Когда чорна, то Господь з нею!

КАЛІСТРАТ. Робота язиком.

ОХРІМ. Се сколько завгодно!

ТРОХИМ. Язиком можна!

КАЛІСТРАТ. Ходімте сюди, Никихфоре Семеновичу, ходімте, там безпечнійше. (Ідуть у бокові двері).

СЕРЬОГА. (Трохи згодом підводиться). Хм... Пашли! Ну і вумная бестія єтот Калістрат — не проведьош! Видно, што братуха штось то затіваєть, но што іменно? У меня єсть такоє сумленіє, што Калістратушка з старшиною хочуть изделать внезапноє нападеніє на неприятеля, — на Антона. То, бувало, Охріма з Трохимом до двору не допускав, а тепер вгащаїть їх, как своїх приятелів. Н-да... Ну-ка, станем ми на наблюдательной пост, да чи не подслухаєм чого? (Стає коло дверей, поклав палець на губи і слухає). Так і єсть: тайной заговор — отгадав! Внезапноє і стремительноє нападеніє на неприятельской лагерь! Узятіє у плен Антона. Хм... Но што іменно з ним хочуть іздєлать — не розбєру! Надо будить распросить етих пяниць. Братуха обіщаєт

їм по чотирі рубля. Торгуються... Чистая діпломатія да й тольки. Старшина говорить, што, пашпорти їм дасть... Про якой-то бунт говорють. Ідуть! Тепер опять на шпийонський пост. (Лягає на лаві і хропе).

ЯВА 5.

Серьога, Калістрат, Старшина, Охрім і Трохим. (Охрім і Трохим хитаються).

ОХРІМ. Ми усякоє дело можемо до діла довести і образованность подпустись.

ТРОХИМ. Образуєм — он як!

СТАРШИНА. Не кричіть-бо!

КАЛІСТРАТ. Безпешно, чуєте якого хропака завдає?

ОХРІМ. Нам не страшно... нам наплювать!..

ТРОХИМ. Сколько завгодно!

ОХРІМ. (Підійшов до столу, наливає і пє) — Только шоб і ви по чести, по совісти!

ТРОХИМ. Без мошенства! (Те-ж пє).

КАЛІСТРАТ. Обманювати не буду.

ОХРІМ. Щоб пашпорти нам були.

ТРОХИМ. На казьонний щот.

СТАРШИНА. Сказав же, що будуть.

ОХРІМ. Хоч воно плювать на пашпорти!.. нам аби до Адесту, а там не страшно. З Адесту її по

етапу не страшно... А без пашпорта так, пожалуй, дійдеш до Терашполю тольки, та зараз з десяцьким і назад, а вже как з десяцьким йти...

ТРОХИМ. Одно огорченіє.

ОХРІМ. По етапу — другой разговор.

ТРОХИМ. По етапу повсігда зовдовольсвієм.

СТАРШИНА. Зробіть тілько діло, я пачпорти дам.

ТРОХИМ. На казьонний щот!

СТАРШИНА. Брехати не буду, — на те я начальник.

ОХРІМ. Дорогой мой, начальники самі. великі брехуни у светі.

ТРОХИМ. Як скакунці у Адесті!

СТАРШИНА. Я не з таких.

КАЛІСТРАТ. Умовились же і край.

ОХРІМ. І ви теж, як по договору: — нам з Трошой по чотирі рублі на дорогу... по числи

ТРОХИМ. Без нікотораго мошенства.

СЕРЬОГА. (Тихо). Нічого не пойму!

КАЛІСТРАТ. Як що оборудуєте діло, то я ще вам опріч того, що обіщав, подякую.

ОХРІМ. Значить, скажемо... скрозь скажемо... по чести... Бунтовщик, значить... Земського не треба, станового по шиї...

СТАРШИНА. Так, так.

ТРОХИМ. Старшину по морді! (Заміряється).

СТАРШИНА. (Одхиляється). Ну-ну, ти!

ОХРІМ. Податі не платити... усяке не потріб..

ТРОХИМ. Апчхи-и!

ОХРІМ. Бонджур! (Наливає). Ти, Калістрате, не думай, що нам твоя горілка треба? Ми у Адесті не таку пємо, ми тольки как чеснії люде — по совісти. (Пє).

ТРОХИМ. (пє). По настоящой!

СЕРЬОГА. (тихо). Якась тонкая политика!

КАЛІСТРАТ. Ну, годі, годі! (Будить Серьогу). Серього, Серього! (той ніби сонний, щось бормоче).

СТАРШИНА. Не чіпайте, нехай спить!

КАЛІСТРАТ. Чого він розлігся! Серього! (Будить).

ОХРІМ. Сергію Євменовичу, голубе мій... Ваше благородіє... товарищу дорогой, уставай та значить...

ТРОХИМ. Випємо.

СЕРЬОГА. (Підіймається, протирає очі і позіхає). Е... так важно задрімав. Ну што здєсь?

ОХРІМ. Серього... люблю я тебя, Серього! Серього, пойдьом з нами у Адесту... ти там у золотій роті первой чоловік будеш... Серього, випєм! (Наливає).

ТРОХИМ. Світа побачиш!

КАЛІСТРАТ. Проведи їх, Серього, щоб часом собаки не покусали.

ОХРІМ. Не безпокойтеся, ми од усякої собаки одгризьомся.

ТРОХИМ. Ми личности неприкосновенниї.

СЕРЬОГА. (Випив). Ну, схрейтори, слушать команду!

ТРОХИМ. Можемо.

СЕРЬОГА. В ряди — строй-ся! Полуборот на лє-во!

ОХРІМ. (Подає руку Калістратові). До снідаданія!

КАЛІСТРАТ. Прощайте! (Нехотючи подає руку).

ТРОХИМ. Бонджур. (Подає руку і старшині).

СТАРШИНА. Прощавайте!

СЕРЬОГА. Ну, рядова, подтянись! Песельники наперьод! Полуборот на лє-во! Правую ногу уперьод, шагом арш! аз-два! аз-два!.. правой-лєвой, правой-лєвой! (Пішли з піснею).

СТАРШИНА. Хе-хе-хе... По муштрі, мов справді воєнні.

КАЛІСТРАТ. Так діло оборудуємо, що й не оглядиться! А сі пяниці аж затанцювали, почувши за пачпорти... хе-хе-хе... Як то вони тоді затанцюють, як ви їм дулю замість пачпортів дасьте? (Регоче).

СТАРШИНА. Кумедія буде! Образовані! Хе-хе-хе...

(Обидва скілько часу регочуть).

ЯВА 6.

Ті-ж і Ганна. (Несміливо увіходить).

ГАННА. (Заплакана.) Здрастуйте!

КАЛІСТРАТ. А-а! Здрас-туй-те!

СТАРШИНА. Здорова.

КАЛІСТРАТ. Що скажеш?

ГАННА. До вас прийшла.

КАЛІСТРАТ. Бачу, що до мене, — спасибі! (Кланяється).

ГАННА. Дитинка померла.

СТАРШИНА. (Зітхає). Царство небесне! (підводить очі в гору).

КАЛІСТРАТ. Поховаєте, коли померла.

ГАННА. (Важко). Запом... (Плаче). Запоможіть... ні за що поховати.

КАЛІСТРАТ. То вже не моя печаль.

СТАРШИНА. Чія дитина — того і клопіт.

ГАННА. Благаю вас, запоможіть... карбованців зо три...

КАЛІСТРАТ. Хе-хе-хе. ..А чому-ж Антон не прийшов, а тебе послав?

ГАННА. Він не знає, я тихенько од нього пішла, щоб не сердився... він не велів.

КАЛІСТРАТ. Не велів? Так чого-ж ти прийшла, коли не велів?

ГАННА. Що робити? Горе погнало.

КАЛІСТРАТ. Чуєте, Никихворе Семеновичу; "не велів!" Гордує. Хм... Штука! Він гордує мною, гребує старшим братом, а я допомагай йому!

СТАРШИНА. А так-так, коли гордує.

КАЛІСТРАТ. Нехай сам прийде, та вклониться, або-ж хай повернеться до своїх приятелів, котрих настановляє проти мене.

СТАРШИНА. Звісно, хай прийде, попросить прощення у брата, він же менчий.

ГАННА. Я до сього не мішаюсь.

КАЛІСТРАТ. Не мішаєшся? Ти-ж жінка, то коли бачиш, що він дуріє, повинна напутити його, уговорити.

СТАРШИНА. Ну-да.

ГАННА. Я не за тим прийшла, щоб...

КАЛІСТРАТ. Не доставало, щоб я сам прийшов до нього, вклонився йому.

ГАННА. Се я вас прошу... я верну вам... У позику прошу... Зароблю де-небудь і верну -- він не знатиме.

КАЛІСТРАТ. Вернеш? — Жди.

ГАННА. Присягаюсь, що верну!

СТАРШИНА. Подивлюсь я на твого Антона та й дивуюся: чоловік розумний, не пяниця, а до хазяйства його бракує. Поводиться з усякою там шантрапою. Покаявсяб перед Калістратом, узявсяб за розум — і бідности не знав би, а то...

КАЛІСТРАТ. Дума, бачите, що повні ясла вклоняться голодній скотині. Хе-хе-хе...

ГАННА. (На вколюшках). Калістрате, братіку, батечку рідний... зглян带тесь на Бога, запоможіть, — я вам оддячу.

КАЛІСТРАТ. Тієї дяки від Антона і надто.

ЯВА 7.

Тіж і Серьога. (Увіходить і нишком стає біля дверей, коло мисника).

ГАННА. Мені щоб дитинку поховати. (Кланяється). Змилуйтесь... У вас же свої діточки... Позичте, зарятуйте.

КАЛІСТРАТ. Я у позику не даю — я здирщик. (Достае гаманець з кишені).

ГАННА. (Радо). Пошли вам Господи чого бажаете... Сієї допомоги я ніколи не забуду!

КАЛІСТРАТ. На, жертвую на погребеніе.

ГАННА. Спасибі вам, нех... (бере) Гривен..?! (Душуть сльози). Щож я з ним зроблю?

Не жартуйте, пожалійте... хоч карбованцем допоможіть.

КАЛІСТРАТ. Нема. Ото бери — жертвую...

СЕРЬОГА. (Підходить до Ганни і підіймає її). Встань!

ГАННА. (Піднялась, кидає гривинника Калістратові в вічі). На полуду візьми собі, Каїне проклятий!

КАЛІСТРАТ. (Піднявся). Що таке?!

СЕРЬОГА. Каїн, да-іщо по послідній моді! А ти, дура, перед ким на вколюшках стоїш, кого ти просиш?

КАЛІСТРАТ. Гляди мені, ти!

ГАННА. Я думала, що він чоловік, хоч крихта жалю знайдеться... а він гірш хижої звірюки!

КАЛІСТРАТ. Ти у моїй хаті, та ще... Геть к бісу!

СЕРЬОГА. (Спокійно). Стой, брат, не шали: не в твоїй, а в нашій!

ГАННА. (Плаче і хоче йти). Прощай, бодай тобі так легко...

СЕРЬОГА. (Вдержує її). Падажди, не ходи! (Іде на середину кону, здіймає з себе часи і дивиться на них. Зітхаючи. Чуло). На призовій стрільбі ні одного промаху не дал, усі пулі в ціль попал. За отличную стрільбу первую царскую призу получив... Беріг... дорожче как глаз свой

беріг, а тепер розтаться прийдеться. (Довго дивиться на часи, важко зітхає, цілує і дає Ганні). На, — возьми. Неси до Берка... много не дасть, а рублів 6—7 возьмьош.

ГАННА. Серього... братику! (Хоче поцілувати руку). — Спасибі.!

СЕРЬОГА. Проч... Без разговоров! Ну, на лєво кругом, хворсірованним маршом, арш! (Бере її за плечі і веде до дверей). Тольки молчать мені! Штоб Антон, єтот Авель, не знал, чуєш? А я зараз прийду псалтиря читать. (Ганна пішла. — Серьога дивиться на Калістрата). Ех! (Хитає головою). А іщо брат! Каїн! (Підходить до столу і пє). За упокой душі новопреставленного младенця Григорія!

КАЛІСТРАТ. Ти-ж се як, по одній стежці з Антоном чи що?

СЕРЬОГА. По какой стежці я пайду, моє діло! Я военний чоловік, для меня усі дороги свободні — любую вибірай... і ти мінє не указ!

СТАРШИНА. Не салдацьке, Серього, у тебе серце!

СЕРЬОГА. Да і не вовче!...

КАЛІСТРАТ. Жартуй, та дивись, щоб не довелось плакати, — к чортовій матери на простір і тебе випхаю!

СЕРЬОГА. Меня?! Шалиш, брат! Я тобі не

Антон. Я царю і отечеству служив, кров пролнвал!

КАЛІСТРАТ. Велика цяця, як служив!

СЕРЬОГА. Єжелі што, так подавай мінє мою часть і плювать!

КАЛІСТРАТ. Осе бачив? (Показує дулю).

СЕРЬОГА. Пожалуста, посмотрі на єто. (Показує дві). Я, брат, не буду з тобой і разгаварювать, — я прямо до Военнаго Министра!

СТАРШИНА. (Тихо). Ач куди хвата! Що як справді? (Голосно). Заспокойтесь, чого ви?

КАЛІСТРАТ. Глянь, наважились тринькати добро?

СЕРЬОГА. До того, що я часи дал — тобі зась! Не твоє — своє дав, у царя заслужив! (Пс). Єх ти, волк хищной! Собака!! Камчадал!

КАЛІСТРАТ. Та я тобі! (Хоче кинутись на його, але старшина придержує).

СТАРШИНА. От бо заспокойтесь!

СЕРЬОГА. (Грозить пальцем). Не шали! Руки короткі! (Гордо). Єто видиш? (Показує на значок за стрільбу). Тож-то. Ну-с! (Надів картуз). Отправимся на похоронное торжество. (Чуло). Здєсь горілка, чай, веселля, а там: голод, смерть і сльози! Негодяй! (Хутко подався).

КАЛІСТРАТ. (Бє кулаком об стіл так, що стакан падає). Мм... Іроде!!

Завіса.

ДІЯ III.

Середина волости. Двері з боків; прямо вікна. На переді кону, з боку, стіл напятий червоним або зеленим сукном, на столі усяка писарська примусія.

ЯВА 1.

Писар і сторож. (Писар сидить біля столу, розглядає бумаги; сторож на лаві, біля середних дверей).

ПИСАР. (Згодом). Старшина був у волости?

СТОРОЖ. (Піднявся). Були. З Калістратом Євменовичом щось тут усе радились довгенько, а далі пішли. Говорили, що зараз вернуться... Я й забув! Наказували, щоб і ви приходили до них.

ПИСАР. Куди?

СТОРОЖ. Звісно, до Берка. (Одчиняються двері і де-хто з людей хоче увійти, сторож кидається до дверей). Нидзя, ждіть коло волости. Покличуть, як треба буде!

ГОЛОС. (Зза дверей). Так мені у присутствіє треба!

СТОРОЖ. Кажу, нидзя!

ГОЛОС. Як то нидзя, коли діло?

ПИСАР. Чому ти не пускаєш?

СТОРОЖ. Не велено.

ГОЛОСИ. Що він порядки заводить? Як то так, щоб у волость та не можна? А коли діло є?

СТОРОЖ. Ну й народ! Як нидзя, так, значиться, й нидзя! Начальство приказ такий дало! (Дехто преться у двері, Сторож випихає). Одійди од гріха! Геть краще од дверей, бо...

ГОЛОСИ. Бо що? Що се таке справді? Сходку назначили, а не впускають! Мені діло до волости!

СТОРОЖ. Ет! (Піднявши ціпок, так ніби хоче вдарити, випхав людей). Самоволство тай годі!

ГОЛОС. По якому се праву?

СТОРОЖ. Ще й огризається! Ось, право, бачиш? (Показує ломаку). Послідняго дуже штовхає у потилицю). Геть, кажу! (Виходить і причиняє за собою двері. За лаштунками чути голоси людей: "Се-ж не по закону! На те волость. Мені до писаря треба! Сього ще не було").

ГОЛОС СТОРОЖА. Я не звістен об тім — Старшина знає! Одійди од гріха! Так наказано.

ГОЛОС СЕРЬОГИ. Што-ж, што наказано?

ГОЛОС СТОРОЖА. То і не лізь!

ГОЛОС СЕРЬОГИ. Шалиш!

ПИСАР. Сергій іде. (Усміхаючись). Сього не зупиниш.

ГОЛОС СТОРОЖА. Підожди, старшина прийде, розрішить, тоді й підеш, а тепер — не лізь, не можна!

ГОЛОС СЕРЬОГИ. Смирно! З ким ти губу роспускаїш? Ти знаєш, што я старшой унтерцер Тмутараканського полку!

СТОРОЖ. То що як старшой?

СЕРЬОГА. Пайшюв вон, скотина! (Чути співає „чорная карета").

ГОЛОСИ ЛЮДЕЙ. Що значить москаль! Йому плювать! Еге, сей скрізь доступиться!

ГОЛОС СТОРОЖА. Свинею лізе!

ЯВА 2.

Писар і Серьога (увіходить співаючи).

ПИСАР. Ти що-ж се? Куди прийшов?

СЕРЬОГА. Вашому благородію, Василю Петровичу, здравія желаєм і... нашеє найнижающеє (Подає руку). Спрашуєте, куда прийшов? Конешно, у волосноє заведеніє... чи то учрежденіє, а прийшов я сюда поськать братця старшова, Калістратушку, штоб амуничнпе і приварочние получить з нього.

ПИСАР. От ти: салдат, унтер-офицер, а ввічливости не знаєш!

СЕРЬОГА. У которім разі?

ПИСАР. Не поважаєш сельського правленія, увійшов сюди ніби у шинок, з піснею.

СЕРЬОГА. Ех, Василь Петрович, дорогой мой! Я так понімаю: краще в етом заведенії песні петь, чим нежелі усякії, з сумнительним качествієм, діла рішать. Потому самому, што од песні лихого нікому не будить, потому — песня, собі песня, дай тольки, — а вот еті сумнітельния качествія, так можуть чоловіку неприятность доставить порадочную.

ПИСАР. Про віщо ти?

СЕРЬОГА. Я, Василь Петрович, довідався (сідає), открил тайну.

ПИСАР. Яку?

СЕРЬОГА. Да такую, што сьогодня імеет буть в етом самом заведенії уголовное преступленіе, так сказать, хоч і без кровопролитильства, а усьо ж таки душегубительство!

ПИСАР. То ти вже знаєш що...

СЕРЬОГА. Не трудіться. Знаю, усьо знаю. Хоч усьо дело ето у тайні, но я, как военной чоловек, і хоч не шпійон, а іщо позавчора узнал про етот заговор, штоб Антона, разлюбленного і единоутробного моего братуху на виселеніе, значить...

ПИСАР. А Антон знає?

СЕРЬОГА. Конешно, знаїть. Я йому дочиста, по братські, как полагаїться!

ПИСАР. Що-ж він?

СЕРЬОГА. Он? Нічого. Он у меня маладець — герой! Говорить, што йому не страшно, бо, значиться, нікоторого сумленія на совісті не чувствуїть, а при том надіється на мир і... тольки.

ПИСАР. Ти-б побалакав з Калістратом, уговоривби його не робити сього. Се — він домагається.

СЕРЬОГА. Без нікотораго сумленія, што він! Да што мінє з ним говорить? Усе равно, што у невидимого неприятеля вистріл пущать. Я постановив нейтралітету держать і тільки.

ПИСАР. Нейтралітету?

СЕРЬОГА. Да. Вот, к примєру сказать вам, воюють дві держави, воюють, аж чуби тріщать, а третя держава, у єто время, сидить собі да в позорную трубу і наблюдаїть, што з єтого будить... так сказать, нейтралітету держить. А потом, как подходящая категорія і урема випадить, так ста значить, самая третя держава і гріє руки коло чужого вогню, так сказать, у мутнім озері карасів ловить і тольки.

ПИСАР. То і ти думаєш в мутній воді карася впіймати?

СЕРЬОГА. Моя нейтралітета зовсім другого качествія.

ПИСАР. Цікаво.

СЕРЬОГА. Так, што єжелі Калістратове діло не вигорить, так тогда мінє плювать, а єжелі мир постановить такой приговор, што-б Антона на виселеніє, так тогда я такую штурму подпущу, што жарко всєм станеть! Лучшую чим под Аршавой на маньоврах!

ПИСАР. Антон — мужик чесний, справедливий і колиб більш таких, то не бідувалиб так люде!

СЕРЬОГА. Одно слово — душа человєк, да й тольки! Я за нього кров свою можу пролить, потому как разлюбльонний і єдиноутробний брат...

ПИСАР. Я пробував говорити з старшиною: раяв не робити сього — не слухає. Хоч, конешно, я міг би донести земському, але що поробиш? Йти супроти старшини — позбавитись і сього гіркого хліба. Самому-б — байдуже, а обрікати на голод жінку, дітей, не сила моя. До того я певен, що мир, здебільш, любить і поважає Антона за його щирість, за правду і не попустить пяницям, та павукам-багачам учинити над ним беззаконіє.

СЕРЬОГА. Розуміється. Е, когда-б я писарем був!

ПИСАР (Гірко усміхаючись). То що?

СЕРЬОГА. То... так... да... рукомесло благородное!

ПИСАР. Повинно-б таким бути, а в тім, як подумаєш: Господи, ти Боже мой! Хто нашому братові писарю в пику не плює? Волосний писар: і мот, і хапуга, і сякий, і такий! У книжці, у ґазеті, на тіятрі — скрізь його поносять, лають! І ніхто не зацікавиться його життєм, обставинами. Хай-би хоч один з тих, що кричать про благородство, чесність — день побув у нашій шкурі серед темноти, пяниць та павуків, цікаво, щоб він тоді заспівав?

СЕРЬОГА. Стало бить виходить. мираж і тольки! Так ви, Василь Петрович, говорите, што за Антона боятьея не слєдствует?

ПИСАР. Думаю. А коли, не дай Боже — усе можливо — тоді і я не зупинюсь ні перед чим і встану на оборону.

СЕРЬОГА. Василь Петрович! (Простягає руку). Благодарю вас... спасіба. Позвольте вас за єті самії слова поцілувать (Цілує). І іщо позвольте вам лепортувать, што скольки я на своєму віку не видал писарів, дак усьо — або-ж падлець, або-ж мошенник, а той прямо разпротоканалья — всі до одного! А от ви, так сказать, зовсім другой чоловік, как і не писар будьто. Чесное слово!

ПИСАР. Годі, годі! Краще скажи мені, коли ти перестанеш гуляти? Коли ти вийдеш на прямий шлях?

СЕРЬОГА. Без нікоторой надобности, Василь Петрович!

ПИСАР. Як то без надобности?

СЕРЬОГА. Без надобности да й тольки, потому ета самая, прямая, дорога, што ви говорите, обложена траншеями.

ПИСАР. (Усміхаючись). Чудний ти.

СЕРЬОГА. Вот Антон, захотів пайти по етой, прямой, дороге, і попал у самую центру неприятеля. Лучше я, штоб не попастися у плен, буду ходить у обход етой дороги, штоб не прийшлось на капітуляцію здаваться.

ПИСАР. Треба-ж коли небудь узятись за діло, за роботу, не все-ж гулять?

СЕРЬОГА. (Гордо). Работать?! Вдивительно мені, Василь Петрович, што ви, чоловек не глупой і говорите міне "работать!" Міне, при моему чину работать? Хе-хе-хе...

ПИСАР. Хіба робить сором?

СЕРЬОГА. Хе! Розуміеться не сором, тольки как работать? Для меня на селі нету роботи. Не за плугом же мені ходить? Не вівці пасти?

ПИСАР. Усяка праця, аби була чесна, не зниже чоловіка.

СЕРЬОГА. Нєт, Василь Петрович, я как старшой унтер-цер, так сказать, первой стрілок 263-го Тмутараканськаго Єго Величества Короля Померанського полка, перву царськую призу получил, сам командір вот єтую самую руку мнє пожал: "Маладець, говорить, Маляренко, маладець! спасиба за вєрную службу, будь і наперьод чоловєком і не острами честь полка". "Рад стараться, говорю, Ваше високоблагородіє!" І послє єтого да штоб я за плугом хаділ? Унтер-церскоє сословіє марав? Ні в жисть! Што ви шутки шуткуєте? Для міня даже обідно слишать от вас такоє.

ПИСАР. Невже-ж ти думаєш увесь вік отак жити?

СЕРЬОГА. А чому і нєт? Покойной папаша оставил достаточно — хватить. Хоча братец мой старшой і бурчить, чортом на мєня смотріт, так мінє усьо равно, што плювать, потому я себя понімать і соблюдать можу! Когда єжелі йому не ндравиться єто, — не хочет доставлять мінє уськія средствія і вдовольствія, так подавай мінє мою часть і тольки!

ПИСАР. Жди! Антон богато узяв?

СЕРЬОГА. Я не Антон! Антон младенець, дурак і тольки, а я унтер! Єжелі што, дак я прямо до Воєннаго Міністра да й тольки! А то штоб я

наймитом йому був? Не дождьот, во век не дождьот!

ПИСАР. Женився-б, узявся за хозяйство, або службу знайшов яку. Краще-ж бути самостійним, ніж...

СЕРЬОГА. Жениться, вступіть в законную совокупность, я со вдовольствієм, так как при мойом великопотребном возрасті, єто даже необходимоє предпріятіє, но только не на селі.

ПИСАР. Чому?

СЕРЬОГА. Здєсь нема для меня подходящей, по своїм категоріям, невєсти. Не на мужичке-ж міне жениться? Я женюсь у городе на модисткє. Єто будеть подходящая мелодія. Ну й службу найду, так сказать, у кондухтори, або швайцари. Єто тоже для унтер-церскаго званія статья подходящая; потому там імєіш дєло з благородною публикою. Так-то!

ПИСАР. Чом же ти як був у городі не знайшов собі?

СЕРЬОГА. (Усміхаючись). Што ви! Хе... хе.. хе... разві возможно штоб у городі без єтого занятія? Там у меня уже єсть такая типа.

ПИСАР. Хто-ж вона? З яких?

СЕРЬОГА. Розумєіться, баришня—мармазель, із мадамського сословія.

ПИСАР. Служить, чи як?

СЕРЬОГА. (Гордо). Аа-а, запімається... звєсно, как у городє... всякими художествами?

ПИСАР. (Сміючись). Якими художествами?

СЕРЬОГА. Разними там... (показує рукою) всякими благородними... шляпних і прочих ділов майстерниця і художниця. Я когда біл у воєнной так в один прекрасний вечір спознался з нею на шквіру, ну і таким манєром полюбились з нею, завели амурную трель і тепер нам необходимо проізвести вступленіє в законний брак і заключить союз, штоб не вийшло шкандалю.

ПИСАР. (Усміхаючись). Якого?

СЕРЬОГА. Потому што, как она городська і при єтом разних ділов художниця, — ходить у шляпі, пудриться і подпускаєт глянець на патрет, так без шкандалю не обойдьотся.

ПИСАР. Нічого не зрозумію. (Сміється).

СЕРЬОГА. Знаїте, в городє за єтим баришенським сословієм кавалєри бігають как коти... то в єтом разі без шкандалю нільзя Вона міне (достає письмо) вот пишіть даже, штоб я поспішав заключить обручательной союз. Желаїте послухать?

ПИСАР. А ну-ну.

СЕРЬОГА. (Читає). "Мілой і дорогой серцю мойому, друг, незабвенной, Серьога драгоценной! Я, мілой мой, слава Богу, жива і здорова і вже

перейшла на место у другой маґазін, і получаю десять руб. у месяць. Єжелі ти хочеш іздєлать обручєніє брака, то прієзжай скорєє, потому што за мной ухаживаїть много кавалєров і роблять предложеніє. Один парикмахтер вужасть как улюбльон у міня, і позавсігда завіваєт мої волоси, і хочіть уже на мінє оженитца, а я дожидаю тібя. Міня тепер усі кавалєри на росхват: і у кіятри і у маскарад, і скрозь. Я уже так што сама грала на кіятрі з любителями і дєло виходить такоє, што когда я вже іздєлалась, как актрисою, так без човось-та не обойдеться. Єжелі ти не приєдіш і ізмєнил меня, і улюбился у вонючую, поганую, простую мужичку, так я плювать на тебя хотєла, у меня такой дряні много! А как ти ізменщик і вальвар, то послі єтого ти негодяй, свинья, падлець, мошелник і поганая салдатская крупа! І я з тобой больші не знакома, і не подруга для тібе у бракє! А я вийду, альбо за парикмахтера, альбо буду как актриса. Чорт з тобой! Любящая тебя по гроб жісті — твоя Настасья Носуленкова, — а за нєє неграмотную цілую тебя нещотно разов у вуста алія. — Щиблєтних ділов подмастерьє і кавалєр Іван Закаблукин.

ПИСАР. (Сміється). Ха-ха-ха... Осе так письмо!

СЕРЬОГА. (Ховає письмо). Да, достаточно ін-

тересное! Особа образованная... і єжелі не поспешу вступить в законний брак з нею, так зовсім скверно. Е! Когда она грала на кіятрі, так вже знаю, што без шкандалю не обойшлося.

ПИСАР. (Сміється). Поспішай, поспішай!

СЕРЬОГА. Гм... Я-ж Калістрату говорю: дай міне дорожнії, харчовиї, амуничниї — і плювать, я зараз поїду. Так не дайоть. Ви вже, пожалуста, Василь Петрович, напишіть заявленіе от меня Военному Міністру. Отпишіть усе з приложеніем етого документа. Напишіть, што как мой многопотребний возраст требуїть вступленія в законное соединеніе, а Калістрат препятствіе делаїть, то...

ЯВА 3.

Ті-ж і сторож.

СТОРОЖ. Там Ганна кличе тебе.

СЕРЬОГА. А ти-ж буваеть не брьош?

СТОРОЖ. Адже-ж ти добре знаєш, що я в москалях не служив.

СЕРЬОГА. Молодця, люблю! Гострий язик! — (Пішов).

СТОРОЖ. Еге, на бруса нагострив. Там Василь Петровичу, такий лемент, що й Господи!

ПИСАР. Що таке?

СТОРОЖ. Кричать, ґвалтують, що не впускаю у волость, а чим я винен, коли таке распоряженіє від начальства!

ЯВА 4.

Ті-ж і старшина.

СТАРШИНА. Ви здесячки, Василю Петровичу!

ПИСАР. Як бачите.

СТАРШИНА. (До Сторожа). Іди, та за порядком дивись, щоб не дуже там лементували!

СТОРОЖ. А що я з ними зроблю? Не позатикаю-ж їм пельки, або язиків не поприв'язую до мотузка.

СТАРШИНА. Ну́-ну, не розговорюй богато, — роби, що начальник велить.

СТОРОЖ. Ну й служба, — пекло! тьфу! (Пішов).

СТАРШИНА. (У слід). Дивись-же, щоб я, часом, не плюнув! Мужва (Затирає ногою), нікоторої образованної успитанности! (Сідає біля столу). І щоб було, Василю Петровичу, прийти!

ПИСАР. Куди?

СТАРШИНА. До Берка, звісно. Посиділи-б, побалакали гарненько.., воно у кумпаньстві якось і той... випили-б, закусили.

ПИСАР. Ви-ж знаєте, що я не пю.

СТАРШИНА. Ото-то бо й горе! Скілько ми вже укупі служимо, а й досі не той... не зійдемося до купи. Ви все ніби у ліс дивитесь, а воно так, Василя Петровичу, не годиться, бо значить, як ми укупі служимо і, так будемо говорити, що я ваш начальник, а ви помішник, так при такому разі ви повинні йти поруч зо мною.

ПИСАР. До чого се ви?

СТАРШИНА. Та, так бачите... от хоч би сказати про Маляренків...

ПИСАР. Ну?

СТАРШИНА. І чого вам не написати приговора загоді?

ПИСАР. Я на се не піду. Ви знаєте: єсть закон...

СТАРШИНА. Ви знов про закон? А коли він бунтує... усіх бунтує.

ПИСАР. Неправда. Антон чоловік щирий, чесний, стоїть на стороні зобіженного, приниженого люду, ну, звісно, де-кому лишній, боміша грабувати, дурити.

СТАРШИНА. Чого ви за нього так... брат він вам, рідня яка?

ПИСАР. Ну, скажіть по совісти: лихий він чоловік?

СТАРШИНА. Ет!

ПИСАР. Діло се несправедливе і щира вам моя порада: залиште завчасу. Підведе вас Калістрат. Антон мовчати не буде, почнеться слідство і виявиться що усе те наклеп, оговір.

СТАРШИНА. Я що? Громада, мир требує...

ПИСАР. Який мир? Мирські вороги, а з ними пяниці!

СТАРШИНА. (Зобиджено). Про кого ви? Які вороги?

ЯВА 5.

Ті-ж і Калістрат.

КАЛІСТРАТ. Здрастуйте, Василю Петровичу! (Простягає руку).

ПИСАР. (Ніби не помічає його руки і не дає своєї) Здрастуйте.

КАЛІСТРАТ. Загорділи, вже і руки не хочете подати.

ПИСАР. Я не примітив. (Бере бумаги і йде у другу кімнату).

КАЛІСТРАТ. Не примітив? Поміж мухами ведмедя не примітив! Хе-хе-хе...

СТАРШИНА. Сідайте, Калістрате Євменовичу!

КАЛІСТРАТ. (Сідає). Ну, що? як?

СТАРШИНА. Не здається.

КАЛІСТРАТ. То й чорт з ним!

СТАРШИНА. Я вже до нього: і збоку і з другого — так ні!

КАЛІСТРАТ. Що-ж він говорить?

СТАРШИНА. Ото, сьогодня, урані, почав я з ним балачку вести: так і так, як що, мовляв згожується приговора написати так, як нам треба, то от, кажу, вам 15 рублів.

КАЛІСТРАТ. Не згожується?

СТАРШИНА. Не бере. Не хоче. Писатиму, каже, так як мир звелить.

КАЛІСТРАТ. Дурний він! Не розуміє, що мир — ви та я, а решта — тьфу! Ведіть тілько діло твердо, як начальник.

СТАРШИНА. І поведу. Я... я... звелю! У печінках сидить той Антон. Доволі!

КАЛІСТРАТ. Його безпремінно на виселеніє!

СТАРШИНА. Не викрутиться. Може і засіданіє почнемо робити, бо люде вже довгенько ждуть?

КАЛІСТРАТ. Розпорядіться-ж, щоб у волость пускали кого треба.

СТАРШИНА. Я вже зробив розпоряження. Мусій зна кого пускати. (Гукає). Василь Петрович! Пожалуйте, будемо засіданіє починати: (Надіває медалю і гукає). Мусію! Мусію!

СТОРОЖ. (Висуває голову у двері). Чого?

СТАРШИНА. Випускай людей у присутствіє, та гляди! Памятаєш моє розпорядження?

СТОРОЖ. Памятаю. Не велика штука, щоб забути.

СТАРШИНА. Скажи десяцькому, що б гукнув Антона.

СТОРОЖ. Він осе зараз коло волости був.

СТАРШИНА. Клич його у присутствіє. Стрівай! Соцького пошли сюди, щоб за безпорядком приглядав.

СТОРОЖ. Добре! (Зник).

ЯВА 6.

Писар мовчки увіходить і сідає за стіл. За лаштунками гомін: """Чогож то та? Йому можна а мені ні? Що се за сходка?" і таке инше. Де хто з людей увіходить.

КАЛІСТРАТ. Прямо серце кровю обливається — брат же він мені.

СТАРШИНА. Щож робити, коли чоловік з великого розуму ошалів.

КАЛІСТРАТ. І треба було йому оттаке-о говорити, баламутити мир?

ПИСАР. (Тихо). Подлець!

КАЛІСТРАТ. Як ви кажете?

ПИСАР. Душно, кажу.

ЯВА 7.

Починають увіходити люде; декотрі під чаркою; здоровкаються. Котрі старійші сідають на лавах, молодші стоять біля дверий. Соцький біля дверий.

СТАРШИНА. Кхе... Жарота!

КАЛІСТРАТ. Припіка... так припіка!

ЛЮДЕ: 1-й. — А надто на дворі проти сонця..

2-й — Так і стріля в голову.

3-й — Я сьогодня у церкві трохи не умлів.

СТАРШИНА. Тіснота!

ДЕ-ХТО. Що й говорити: церковця маленька.

КАЛІСТРАТ. Молитись і на дворі можна.

СТАРШИНА. Господь молитву скрізь почує.

ПИСАР. (До людей). А ви-б менч пили, та церкву прибавили.

ДЕ-ХТО. На які гроші?

СТАРШИНА. Охо-хо... гріхи наші.

ПИСАР. З миру по копійці.

ДЕ-ХТО. А як і копійки зайвої нема?

ПИСАР. На горілку-ж є?

ДЕ-ХТО. То инча річ; (За лаштунками гомін; "Що се справді? Се розбій, самовольство! Не по закону! Ми до земського!").

СТОРОЖ. (Дуже). Не ходить! Не лізьте! Антихристи!!

КАЛІСТРАТ. (Старшині тихо). Що воно за ґвалт?

СТАРШИНА. А хто там бунтує? (Іде до дверий і поправляє медалю. Хоче вдати з себе суворого. Відчиняє двері). Се що таке? Бунт? Га?

ГОЛОСИ. Який же бунт? Ви самі не по закону. Чом не пускаєте у волость? Може проти нас що намірили?... Еге, ми не знаємо! Ми до земського!

СТАРШИНА. (Показує на медалю). Осе бачите?

ГОЛОСИ. То нам не в дивовижу! Тим нас не злякаєш!

СТАРШИНА. Мовчать!

ГОЛОСИ. Чого-ж мовчати, коли не по правді, не по закону?

СТАРШИНА. Голомозі! бачите-ж, що неможна — тіснота!

ГОЛОСИ. Тіснота!... А чомуж не на дворі, як ранійш!

СТАРШИНА. Спека!

ГОЛОСИ. Не біда, ми скілько вже стоїмо.

СТАРШИНА. Мені не можна на дворі — голова у мене болить.

ГОЛОСИ. То від горілки! (Регіт).

СТАРШИНА. (Сердито). Не бунтуйте-ж мені, бо зараз у рештанську!

ГОЛОСИ. Овва! попробуй! Ач який! (Гомін потроху стихає).

СТАРШИНА. (До сторожа). Дивись, щоб не лементували! (Причиняє двері. Усю сю сцену люде у волості балакають де-що про себе; Калістрат теж балакає де з ким). От, люде добрі, яке тепер мені поважання! Чули? Бачили?

ДЕ-ХТО. Так, так. Що говорити, зневажають!

ЯВА 8.

Ті-ж і Охрім з Трохимом.

ОХРІМ. Господинові нашому старшині і господинові хрещеному мирові — здрастуйте!

ТРОХИМ: Та ще й з неділею! (За лаштунками гомін: "Тих пяниць так, бач, можно! Ми до земського!")

СТАРШИНА. Побунтувався народ, тай годі!

КАЛІСТРАТ. Нікого знать не хочуть.

ОХРІМ. Настоящій бунт! Ото коли-б єто у нас у Адестії, то зараз — в батоги.

ТРОХИМ. Такого-б пластирю наклали!

ОХРІМ. О, там накладуть! краще, ніж на Англичанському параході.

ПИСАР. А вам накладали? Хе-хе-хе...

ОХРІМ. Бувало у нас у Адестії, у золотоїї ро-

ті і в ночлежному, как бунт, зараз по телехфонії звістка — в одну мить козаки!

ТРОХИМ. Ціла скадронія — і в батоги.

ПИСАР. А ви і у золотій роті були?

ОХРІМ. (Гордо). А как же? Только розумеіться, не одразу, а как образованности набрались, тоді... Ми там і в ночлежном свої люде.

ТРОХИМ. Без образованности там нідзя!

СТОРОЖ. Кажу-ж не можна! Ну й народ -- нічого не подієш!

ЯВА 9.

Ті-ж, Антон а за ним кілька чоловік.

СТАРШИНА. А, і ти вже здесячки?

АНТОН. Здрастуйте!

СТАРШИНА. (Сідає за стіл). Засіданіе починається!

АНТОН. Чом же се ви людей не впускаете?

СТАРШИНА. Ти мене будеш порадкам вчить?

АНТОН. Порядок же того і требуе: коли рішається мирське діло, то повинні усі бути, чути що і як...

ДЕ-ХТО. А вже-ж так. Звісно... на те і сходка.

СТАРШИНА. Хто там-мемека?

ДЕ-ХТО. Люде! Звісно, не вівці.

СТАРШИНА. А ви чого сюди поналазили?

ДЕ-ХТО. Як то чого? Сходка-ж.

АНТОН. Се зовсім не по закону. Я требую, щоб усіх впустили. Я не буду ремствувати на приговор, коли по закону, як слід!

ОХРІМ. (Тихо Трохимові). Глянь, і не городськой, а хваброй!

ТРОХИМ. Йому місце у золотій роті.

СТАРШИНА. (Антонові). Молодий ще ти вчити мене законам. Вони у мене в голові мов тут! (Показує долоню).

АНТОН. Я не вчу, а прошу, требую!..

СТАРШИНА. Як мир? Чи ви згодні, щоб розібрати се діло?

ЛЮДЕ: —

— Звісно, чого йому потурати!

— Ми не згодні, бо не по закону!

КАЛІСТРАТ. (Старшині тихо). Починайте бо діло!

СТАРШИНА. Зараз. Кхе... Мовчать!! Засідание починається. Слухайте, що я казатиму!

ЛЮДЕ. Будемо слухати. Слухаємо.

ОХРІМ. Ми слухати повсігда можемо — вуха не куповані.

ТРОХИМ. І зо вдовольствієм.

СТАРШИНА. Мовчать! От, люде добрі, бува

иноді так в світі, що живуть люде на селі гарно, тихо... кхе... кхе...

ОХРІМ. Брехня! Їй-Богу, брехня! От у городі нашому, у Адесті то так...

ТРОХИМ. Прирівняв!

СТАРШИНА. Не перебивать! Роблять ті люде своє діло, дбають хазяйствечко... кхе... кхе...

ОХРІМ. Позвольте я краще розскажу, как у нас у Адестії роблять на набережній усі образованні люде.

ТРОХИМ. Як вугілля грузують.

СТАРШИНА. Мовчать, кажу! Дивишся: зявиться бунтар, дурисвіт, збунтує, зкаламутить людей... усе піде догори дном.

ДЕ-ХТО. Так, так. Справедливо. Ач звідкіля заходе! Еге.

ОХРІМ. Отак раз у нас, у Адесті, у ночлежному.

ТРОХИМ. Се ти про віщо?

ОХРІМ. А знаєш як у нас...

КАЛІСТРАТ. (Суворо) Замовчіть, ви!

СТАРШИНА. (Витирає піт). От і ви жили тихо, гарно, як і слід добрим людям жити, поки не зявився проміж вас бунтар... Кхе... Тепер ви вже і начальників знати не хочете, не почитуєте, говорите, що земський не потрібен вам, і становий, і старшина... Я вже помічаю, що і мені не

те поважання: ідеш селом, так инчий не то що не вклониться, а ще й пику одверне, ніби не поміча.

ЛЮДЕ: —

— Так що-ж, коли збито нас з товку!

— Се брехня! Сього не було! До землі перед тобою припадати!

АНТОН. Я не зрозумію ніяк...

СТАРШИНА. Мовчать, коли начальник говорить! А чи ви знаєте, яка вам за такі діла ваші і речі кара по закону?

ДЕ-ХТО. Не знаємо!

СТАРШИНА. Та за се вам усім... Кхе... кхе.. усім, чуєте! Кхе... тоді знатимете!

АНТОН. Як я бачу, то се...

СТАРШИНА. Мовчи! Твоє діло на послідку говорити. Більш усього мені, начальникови, достанеться. Скажуть: чого дивився? Чом не заарештував тих людей, котрі таке говорили? Чом начальству не доніс? Так от, люде добрі, щоб не довелося вам потім жалкувати, покайтесь тепер — і говоріть прямо; хто вас навчав податків не платить, начальникам не повинуватись? Хто?

ЛЮДЕ: —

— Каємось, грішні: — Антон навчав!

— Брехня! Антон ніколи такого не говорив

— Як то не говорив? Бунтував! Навчав!

— То сі пяниці!...

ОХРІМ. Пожалуста, не грубить! Ми вам не рівня, ми городські люде!

ТРОХИМ. Неприкосновенні!

СТАРШИНА. Говори, Охріме: ти чув, як Антон навчав людей на таке?

ОХРІМ. Говорити я повсігда можу... у нас у ночлежному перве діло — балачка...

ТРОХИМ. Розговори!

ОХРІМ. Иноді до того договоримось, що і по морді один другого.

(Регіт серед селян).

СТАРШИНА. Чого смієтесь? Се вам не шинок, а присутствіє! (До Охріма). Ну?

ОХРІМ. Про мене й ну! Потому, што у нас, как запишешся у золоту роту, так перше діло — могорич.

ТРОХИМ. Без могоричу не можна!

ОХРІМ. Без могоричу до образованія не дойдьош.

ТРОХИМ. І у ночлежной не пустять!

АНТОН. Чи довго мені прийд...

СТАРШИНА. Мовчи! Скажу, коли тобі говорити! (До Охріма). Ви діло кажіть.

ОХРІМ. Та хоч і діло... Перше діло, до усякого діла розума, голови треба.

ТРОХИМ. Без голови нідзя!

ДЕ-ХТО. Розбери їх!

ОХРІМ. Вам простим людям...

ТРОХИМ. Не образованним...

ОХРІМ. Здається, що діло плювать, а воно прямо калавур!

ТРОХИМ. Настоящій шквал!

СТАРШИНА. Діло мені кажіть!

ОХРІМ. Діло? Яке діло? (Регіт).

ТРОХИМ. Охрьоша плюнь!

СТАРШИНА. Кажи: бунтував Антон людей?

ОХРІМ. Та воно так сказать... (Робить руками).

ТРОХИМ. По совісти...

ОХРІМ. І чого б єтому Антону не йти до нас у Адесту? Там вон у золотой роті...

ТРОХИМ. Першим би був.

СТАРШИНА. Охріме, вас мабуть задобрено? Кажіть правду: говорив Антон, що начальники і сякі, і такі, — і мошенники, і мироїди? Говорив?

ОХРІМ. От у нас, у Адестії був один за начальника у ночлежному, так тож мошенник!

ТРОХИМ. У-у! Страшенний мошенник!

АНТОН. Що я вам, на глум здався?

СТАРШИНА. Мовчи!

АНТОН. (Не потураючи). Се суд такий! Зібрали гурт пяниць, щоб глузувати з чоловіка. Коли

вам до вподоби слухать їхню нісенітницю, то слухайте самі. (Хоче йти).

КАЛІСТРАТ. (Старшині). Не пускайте.

СТАРШИНА. Стій! Як ти смієш?

АНТОН. Чого я буду дурнем стояти?

СТАРШИНА. Стій, кажу! (До Охріма). Говоріть мені, матері вашій... бо зараз у холодну!

АНТОН. Ось воно яка правда! Силою примушують людей говорити те, чого не було.

СТАРШИНА. Мовчи! Говоріть, бо я вас...

ОХРІМ (Чухає потилицю). Та... балакав... сжелі-б німой був...

ТРОХИМ: (Дуже позіхає). На те йому і язика Бог дав. (Регіт меж людей).

СТАРШИНА. Говорив, що податків не слід давати? Начальників не поважати?

ОХРІМ. Как по совісти... (Дивиться на Трохима).

ТРОХИМ. Охрьоша, брехать грєх!

СТАРШИНА. Бунтував людей?

ОХРІМ. Ну... да... но тольки бунт не полагається.

ТРОХИМ. Нікогда! (Балакають удвох з Охрімом).

КАЛІСТРАТ. (Тихо). Отже пропаде справа через сих пяниць!

КАРПО. (Одпихає людей і виходить наперед). Та що там довго балакати! Навчав всьому лихому, щоб і податків не платили, щоб станового, старшини не слухали.

ЛЮДЕ: —

— Навчав, говорив!

— Брехня! Антон ніколи сього не говорив!

КАРПО. Говорив, що становий і земський хабарники, мироїди!

ДЕ-ХТО. Старшина здирщик!

ПИСАР. (Тихо). Мерзавці!

КАРПО. Говорив, щоб старшину скинути, — отруїти!

СТАРШИНА. Отруїти?! Господи, храни мене од наглої смерти! (До писаря). Пишіть! Чуєте? отруїти!... хм...

АНТОН. Карпе! Я тобі се говорив? Я?!

КАРПО. А може й ні, скажеш?

АНТОН. Де-ж твоя совість? Який одвіт ти Богові даси?

КАЛІСТРАТ. (Старшині). Не давайте йому говорити!

СТАРШИНА. Мовчи! що-ж, люде добрі, діяти нам з таким чоловіком?

ДЕ-ХТО. Хто його зна!

КАРПО. Не що-ж — написати приговора: не хочемо, щоб він був у нашому обчестві!

ЛЮДЕ: —

— Еге, не хочемо! Нам таких не треба!

— Ми не згожуємось на те!

СТАРШИНА. Се-бто просите, щоб на виселеніє його?

ЛЮДЕ: —

— Еге, на виселеніє! На виселеніє!

— Не буде сього! Не попустимо!

СТАРШИНА. Мовчать! (Писареві). Пишіть приговора, що обчество просить о висиленії Антона Маляренка, за його бунтарські речі і як уредного, і небезпешного на селі чоловіка.

ЛЮДЕ. Просимо! Просимо!

АНТОН. Опамятайтеся, люде добрі! Що ви? За віщо? За які провини мене женете з рідного села?

КАРПО. Ач святий та Божий! А стіжки Калістратові хто підпалив? Думаєш, не знаємо?

СТАРШИНА. (Писареві). Пишіть... і стіжки пишіть.

АНТОН. Підпалив? Я?! (Докірливо дивиться на Калістрата). Чого-ж ти мовчиш? Скажи: я підпалив?

КАЛІСТРАТ. Я про се щось забув вже.

ОХРІМ. І чого бо ти, Антоша, гарячишся? Біда велика, как пройдешся по етапу! Он я чотирі рази...

ТРОХИМ. Не бреши, бо три! (Нишком сваряться).

СТАРШИНА. Так, значить, просите щоб на висиленіе!

ЛЮДЕ: —

— Просимо, просимо! Він небезпешний тут!

— Ми не подаємо голосу!

СТАРШИНА. (Пишіть та й руки одберіть). (Балакають з Калістратом).

АНТОН. (До людей). Так я бунтар? Я, котрий захищав вас від хижих звірів, сіяв проміж вас здорове, свіже зерно, — бунтар? Я думав, що те зерно зійде, розростеться, окріпне, і вже ніякий гробак його не підточить, але тепер бачу я, що зерно те впало на гнилу, паскудну, нікчемну ниву.

СТАРШИНА. Не дуже мені!

АНТОН. (Гордо). Ви думаєте, що я злякаюсь вашого приговору, упаду до ніг, проситиму? Не діждете! У мене душа і совість чисті! (До Старшини). А вас тут наставлено за для того, щоб чинити закон і правдивий суд, щоб захищати правду від кривди, а ви що робите? Ви сами топчете ту правду, зневажаєте закон! Ви зібрали гурт пяниць і судите з ними чоловіка за те, що мішае вам, павукам, смоктати з людей кров! Ви, дуки, пєте з них кров, рвете на шматтє їх тіло, па-

ріть душу! (До людей призирливо). У!... довічні наймити! Раби!

ДЕ-ХТО: —

— Чого він росходився?

— Правда очі коле!

КАЛІСТРАТ: Я маю де що сказати вам, люде добрі!

ДЕ-ХТО. Послухаємо.

КАЛІСТРАТ. Ви не зможете, люде добрі зрозуміти, що у мене отут робиться. (Показує на груди)! Серце кровію обливається! Брат же він мені, рідний брат — і от тепер бачу, що нам розстатися приходиться, що його може поженуть далеко куди. Але що-ж робити — брат не мир... Коли ви порішили, щоб його на висиленіє — ваша воля. Кожен з нас на користь мирові повинен, як треба частину себе віддати... Я не раз говорив йому, щоб він опамятався, не бунтував людей. Навіть посварився з ним за се.

АНТОН. Брате!!

ДЕ-ХТО. От так брат!

ТРОХИМ. Чорт!

КАЛІСТРАТ. Я не хочу, не попущу, щоб мій брат хоч в дорозі мав нужду. Не хочу, щоб його везли на мирський чи казенний кошт — дорогу я приймаю на себе... Я гроші даю. (Показує гроші і ховає).

СТАРШИНА. (Писареві). Так і в приговор запишіть.

АНТОН. (З гіркою усмішкою). Спасибі, братіку за щирість, за прихильність, за пеклування. (Гордо). Ще побачимо, що з сього буде? Ви думаєте, як написали приговора, то й кінець? Ні! Я вірю, що є у світі правда, та правда, котра як слива спливає на верх води і котру не тілько ви, грабителі, а ніяка сила не зможе утопити!

СТАРШИНА. Поговори мені довше!

АНТОН. Є і закон, котрий карає беззаконіє!

КАЛІСТРАТ. Заспокойся, Антоне!

АНТОН. А ти, брате, на сей раз ніби зборов мене, але памятай, що не той борець, хто зборе, а той, хто вивернеться! Поборимось!! (До людей) А вас, іродів, душепродавців, ненавижу, гидую вами! Не люде ви — потвора! Душопродавці!

ЛЮДЕ: —

— Чого він лається? Не дозволяйте!

— Правду чоловік каже!

КАЛІСТРАТ. (Старшині тихо). Чого ви йому мовчите?

СТАРШИНА. Як ти смієш у присутствії? Га? Соцький! Узять його під арешта!

СОЦЬКИЙ. (Підходить). Ходім!

АНТОН. Мене?! (Хапає дзиглика). Геть. (Соцький одскочив, Антон бє дзигликом вікно)! Лю-

де! Де-ж ви? Чого-ж стоїте, чом не допоможете мені? Тут зібрались хижі звірі, рвуть моє серце, шматують душу, — живого у яму закопують! (На дворі гомін). А-а! Непотрібен я вам більше? Непотрібен, як не зосталось у мене нічого, бо усе що мав я найкращого в світі, віддав вам, подарував, як путнім і літа і сили! (Несамовито) Іроди! Супостати!

ЯВА 10.

Ті-ж, Серьога, Ганна і люде.

СТАРШИНА. Ти вікна, бити, га? Соцькі, десяцькі! Узять його у холодну!

АНТОН. (Болізно). Хоч у пекло — однаково!

ГАННА. Антоне!! (Кидається йому на шию).

АНТОН. Галочко! (Припадає до неї. Соцькі і десяцькі хочуть узяти Антона. Чути дзвінок.)

СЕРЬОГА. (За ним скілько людей). Кого в холодну?! (Хватає дзиглика, заміряючись, захищає Антона). А ну, надступись, кому жисть надоїла!!

СТОРОЖ. Земський приїхав! (Картина).

Завіса.

ДІЯ IV.

Середина Антонової хати. — Обстанова бідна.

ЯВА 1.

Антон, Ганна і Серьога. (Обідають).

ГАННА. Їж-бо, Антоне!

АНТОН. Ти, горличко, за мною, мов за дитиною.

СЕРЬОГА. Как і следствует верной супруге!

ГАННА. Бо ти й справді неначе дитина: ложку проковтнув та й наївся вже.

АНТОН. Коли душа не приймає.

СЕРЬОГА. Наплюй, брат, на душу не потурай да й тольки.

ГАННА. З'їж-бо це хоч ложечку! Я-ж за для тебе зварила кулешику, курчатко вкинула, ягнятка шматочок, чи може не до смаку?

СЕРЬОГА. Чудесной кандьор!

АНТОН. Спасибі, галочко. Як не до смаку? Алеж не можу. (Кашляє).

СЕРЬОГА. Е, не кашляй, — не люблю я етого.

АНТОН. Я-б раднійший... і то вже вдержуюсь... коли у грудях дере дуже.

СЕРЬОГА. Што? Не кашляй да й тольки, вот і всьо!

ГАННА. Коли-б ти знав, Антоне, як мені тяжко, як боляче: ти кашляєш, а у мене серце замирає, кровю обливається. Мені-б легче на душі було, як би я сама хоріла, ніж бачити тебе слабим і не мати сили допомогти.

СЕРЬОГА. Е, хе-хе!

АНТОН. А ти не вбивайся, не звертай уваги на мою хоробу.

ГАННА. І не гріх тобі таке говорити? Хіба ти мені чужий, хіба не дорожчий від усього на світі? Що-ж би я за людина, за жінка тобі була, колиб з байдужністю дивилась на твою хорість?

АНТОН. Невже зобидилась? Не сердься.

СЕРЬОГА. (Гризе курча). Ну й курча, прямо карапатка да й тольки, чесноє слово!

ГАННА. А змарнів як!

АНТОН. То тобі так здається. Ти краще подивись; я зовсім молодець, вичухався вже... Ще трошки і одужаю. Колиб тілько у грудях полегшало, а то...

ГАННА. Боляче?

АНТОН. Не боляче, а так якось... дере щось, стискує, дихати важко.

СЕРЬОГА. (Скінчив гризти кістку). А! Вот так полакомився дичиной. Скажи міне, невєстушка, ігдє ти стую карапатку достала?

ГАННА. Софія принесла ягнятка шматочок і курчаток двойко.

СЕРЬОГА. У такім разі, я учиню нападеніє на Калістратову дич, потому оченно антиресноє кушання!

АНТОН. Софія, кажеш?

ГАННА. Еге.

АНТОН. Як довідається Калістрат, то не солодко їй прийдеться!

ГАННА. Не довідається.

СЕРЬОГА. А єжелі і довідається, так наплювать, потому што то, чим владіє Калістрат, принадлежить і нам. Ну, спасиба за обєд.

ГАННА. На здоровячко! (Устає з-за стола і прибирає).

АНТОН. (Теж). Спасибі, Галю.

ГАННА. Нічого не їв, а дякуєш!

СЕРЬОГА. І тібе, братуха спасиба за накормленіє!

АНТОН. Вибачай, Серього, чим багаті, тим і раді.

СЕРЬОГА. Меня, брат, звини, што я у тебя как постоялець усьо одно.

ГАННА. Таке вигадай!

АНТОН. Непотрібне, брате, верзеш — ми-ж свої, рідні, — що моє, то твоє.

СЕРЬОГА. Н-да. (Робить цигарку). Калістрат тож єтую песню пойот, только на другой голос: говорить, што наше то його, а што його, то нам — дуля, да!

АНТОН. А, Бог з ним, нехай користується на здоровля.

СЕРЬОГА. Єто Каін, а не брат!... (Присідає біля комина і курить). Што вон запойот, когда прийдьот од миністра лезорюція! Хе-хе, послухаїм!

ГАННА. А вже правда: недобрий, без серця чоловік. Я так переляка лась, як ти заслаб, що й Господи! Хвершал сказав, що ніякої надії нема.

АНТОН. Що той хвершал? Бач, і збрехав.

ГАННА. А Калістрат і не провідав тебе.

АНТОН. Добре зробив.

СЕРЬОГА. Пущай би тольки показав носа!

ГАННА. (Сідає біля Антона). Ото, бач, хвершал квіточка написав, щоб у аптиці чогось узяти, а у мене а ні шеляга за душею... Спасибі, Серьога роздобув... Гармонію та чоботи продав.

АНТОН. Невже? (Дивиться на ноги Серьоги). Так і є! За для чого було?

СЕРЬОГА. (Сердито плюнув). Ну, і паскудноє єтоє мадамськоі сословіє! Нікоторого секрету нельзя сказать! Тьфу, сорока! (Пішов з хати)

АНТОН. Розсердився чи що?

ГАННА. Він прохав мене, щоб я тобі не говорила про се, а я не вдержалась, так ото він і розсердився.

АНТОН. Чудний чоловік!

ГАННА. Добрий, щирий чоловік... Таке чуле серце, спасибі йому. І байдужий: Калістрат єго прогнав з батьківської хати, а він собі байдуже... Вилаяв його добре, вікна побив. А як убивався біля тебе! і мене жалів...

АНТОН. Спасибі йому.

ГАННА. Цілісіньку ніч було просидить над тобою, очей не заплющить. А Калістрат, — пішла я до нього просити щоб хоч у позику дав якого карбованця юна лікарство—не допросилась, геть прогнав!

АНТОН. Ти таки ходила? Я-ж тебе благав щоб... (Закашлявся).

ГАННА. Думалося: брат, зглянеться, допоможе.

АНТОН. Кращеб я помер з голоду... до кого і чого ти ходила? (Кашляє).

ГАННА. (Обіймає його і цілує). Заспокойся, ріднесенький, заспокойся. Тобі не можна сердитись. Прости мене, прости, Антонечку!

АНТОН. А—а!.. (Обіймає її). Хіба я можу на тебе, на моє сонечко, моє щастє, сердитись? Я

не сердюсь, але мені важко, боляче за тебе, що пішла до нього на глум, на знущання.

ГАННА. Я-ж не до чужого.

ЯВА 2.

Ті-ж і Серьога.

СЕРЬОГА. А до нас гості ідуть.

АНТОН і ГАННА. (Укупі). Хто такий?! Які?!

СЕРЬОГА. Одгадайте!

АНТОН. Василь Петрович?

ГАННА. Та мабуть він з жінкою. Ох лихо, а у мене й не підметено! (Бере вінпк і хутко мете).

СЕРЬОГА. Наводи, наводи парад, ето гості важні!

АНТОН. Та хто, скажи?

СЕРЬОГА. Не скажу. Я не сорока, штоб язиком тріпать, как твоя мадам!

ГАННА. Ось я вигляну.

СЕРЬОГА. (Стоїть на дверях). Не, мадама, успокойтесь, потому у вас очінно длінний язик.

АНТОН. (Сміючись). Проштрахфилась, хе-хе-хе...

СЕРЬОГА. У розряді штрафованих состоїть!

ГАННА. Ну бо, Серього, не шуткуй, пусти! (Хоче вийти за двері).

СЕРЬОГА. (Бере її за плечі і садовить біля Антона). Мадама, садись!

АНТОН. Справді, Серього, хто там?

СЕРЬОГА. Антиресніі, брат, і важніі гості, не простиі... А вот і вони!

ЯВА 3.

Ті-ж, Охрім і Трохим (з торбинами і бляшаними чайниками за плечима, в руках великі ломаки; кланяються).

ОХРІМ. Антону Евменовичу і всьому чесному семействію, здрастуйте!

ТРОХИМ. З вівторком!

АНТОН. Здрастуйте!

ГАННА. Здрастуйте!

СЕРЬОГА. А, приятелі! (Чоломкається). Каким ветром занесло?

ОХРІМ. Звєсно, когда чоловік образується, то в його серцеві і в голові зовсім друга совість получається... так сказать...

ТРОХИМ. Без нікоторого чувствія!

АНТОН. Що скажете?

ОХРІМ. Антоне і ти, Ганно! Дозвольте нам слово говорить і вислухайте нас.

ТРОХИМ. Зділайте милость!

АНТОН. Ну?

СЕРЬОГА. Валяй, ребята, лепортуй!

ГАННА. Кажіть.

ОХРІМ. Так как ми, стало бить, ідьом з села у різлюблений наш город...

ТРОХИМ. У Адесту!

ОХРІМ. І Бог зна, чи доведеться нам вже побачитись, так ми хочем прощенія от вас получить...

ТРОХИМ. За гріхи невольні.

ОХРІМ. І просимо тебе, у сім разі, простити нас, (низька кланяється), що ми здались на лукаві речі Калістратови...

ТРОХИМ. (Кланяючись). І тебе зобидили.

АНТОН. Нехай вам Господь простить, а я прощаю.

ТРОХИМ. І в друге.

АНТОН. Бог простить.

ТРОХИМ. І в трете.

АНТОН. Бог простить.

ОХРІМ. Тепер поцілуємось! (Цілуються з Антоном). І ти, Ганно, прости нас!

ГАННА. Бог простить.

ТРОХИМ. І мене прости! (Теж цілуються).

ОХРІМ. І ти Серього!

СЕРЬОГА. Да ми уже разов десять цілувались.

ОХРІМ. Поцілуємся, брат, і больше.

ТРОХИМ. Когда совість заворушиться.

АНТОН. Сідайте.

ОХРІМ. Значиться, прощаєш? Не сердишся?

АНТОН. Годі об тім, вже час і забути!

ТРОХИМ. Тогда сядемо. (Сідають).

СЕРЬОГА. Да ви у походной амуниції?

ОХРІМ. Звєсно, как у дорогу. Антоша, дозволь нам у тебє по руночкє випить.

ТРОХИМ. Гріхи змить.

АНТОН. Ви-ж знаєте, що я не пю, так у мене і горілки не водиться.

СЕРЬОГА. Да-а, — грустно!

ОХРІМ. То вже не твоя печаль, — ти дозволь.

ТРОХИМ. (Достає з кишені пляшку). У нас своя! хо-хо-хо...

АНТОН. Пийте на здоров'я.

СЕРЬОГА. Молодця, приятелі!

ОХРІМ. Нам руночку, як що є, дайте.

СЕРЬОГА. Румочку, совдоволствієм! (Достає з мисника чарку).

АНТОН. Ганно, може є що закусити, то подай.

ГАННА. Ось хлібець та ягнятка шматочок. (Ставить на стіл).

СЕРЬОГА. (Тихо). Положим, ягнятко не про них, етим продуктом я й сам полакомлюсь. (Односить назад).

ОХРІМ. (Наливає). Будьмо-ж здорові. Нам легкої дороги, а вам доброго здоровля. (Пє і дає Антонови).

ТРОХИМ. І всякого благополучія!

АНТОН. Спасибі, я не пю.

СЕРЬОГА. (Бере пляшку від Охріма). Пусти! Ех, скляночка, родная мамочка! Давно вже я з тобою не видался і очінно даже соскучался. (Пє).

ОХРІМ. Випий хоч ти, Ганно.

ГАННА. Е, ні, спасибі.

ТРОХИМ. Давай швидче мені!

ОХРІМ. От, когда ти простив нас, каколь лекше зробилось. (Наливає, пє і дає Трохимови).

ТРОХИМ. На души просвітленіє.

АНТОН. Усі ми грішні. Скажіть мені краще, чого ви не сидите на селі, а претесь у город?

ОХРІМ. Нам тут не місто, промежи мужиччом!

ТРОХИМ. Не своя кумпанія.

СЕРЬОГА. Кака жисть образованним на селі?

ОХРІМ. Єто верно!

ТРОХИМ. Без нікоторого убіжденія!

АНТОН. А пачпорти добули?

ОХРІМ. Пачпорти? От... от... от ти подумай, яке се діло, як нас обдурено, обморочено! Ми как і згодились узяти гріх на душу, то більше за те, щоб пачпорти получити.

ТРОХИМ. На казьонний щот!

ОХРІМ. І как чесні люде, — усьо по договору, як слід, сповнили. Думали: старшина, начальник, то й не збреше, аж він он який!

ТРОХИМ. Шарлатан!

СЕРЬОГА. Образованную публику оддурив! Хе-хе-хе.

ОХРІМ. Хто-ж його знав.

ТРОХИМ. Що він мошенник!

АНТОН. Як же ви одважуєтесь йти без пашпортів?

ОХРІМ. Не первина! Нам аби до Терашполю.

ТРОХИМ. А там — плювать!

СЕРЬОГА. І деньог роздобули?

ОХРІМ. А ні Боже мой!

ТРОХИМ. Шага щербатого нема!

ГАННА. Як же то в таку далеку дорогу та без копійки?

ОХРІМ. З деньгами і дурень дойдьоть!

ТРОХИМ. Ми обійдемось.

АНТОН. Їсти-ж треба що-небудь? Дорога не близька.

ОХРІМ. Темного люду до-чорта — де випросимо, а де й сами роздобудемо.

ТРОХИМ. З божою поміччю!

АНТОН. Бодай вас!

СЕРЬОГА. А ребра за єто не полічуть вам?

ОХРІМ. Конещно, без сього не обходиться.

ТРОХИМ. Ми звичні.

СЕРЬОГА. (Бере пляшку і хитає). Вдивительная бутьолька! Здайотся і не пили, а нема!

ОХРІМ. Скажи мені, Антоне, чого ти занедужав?

АНТОН. Так, хворість... Хіба я один хорію чи що?

ГАННА. То все спасибі братікови та добрим людям!

ОХРІМ. Ну, вже правда! Хороший брат, нічого сказати!

ТРОХИМ. Каїнська душа!

СЕРЬОГА. Камчадал!

ОХРІМ. Охо-хо-хо... Хороший ти, Антоша, чоловік і серце добре, і голова не порожня...

АНТОН. Що?

ОХРІМ. Ось послухай мене, мого совіту: покинь к бісу се село, тікай звідсіль, заплющивши очи, тікай!

СЕРЬОГА. (Курить і балакає щось з Трохимом та Ганною). Великолепно! хе-хе-хе...

АНТОН. Чого-ж мені тікати? (Сміється).

ОХРІМ. (Чуло). Смієшся? Ох дивись! Невже ти сам не помічаєш, що ти лишній тут де-кому, ну, як то кажуть, не до міста. Просю тебе, голубчику, кинь се село к бісу, кинь, бо пропадеш.

або пяницею зробишся, або з голоду під тином помреш, або ще сам собі смерть заподієш!

АНТОН. Бодай тебе, Охріме, таке вигадаєш!

ТРОХИМ. (Балакає з Серьогою. Тихо). У нас совість не продажня.

ОХРІМ. Таким людям, як ти, голубчику, нема місця на світі, нема! Послухай, спасибі скажеш! Я чоловік бувалий, бачив світа доволі... по етапу вже пять разов ходив!

ТРОХИМ. Та не брепи бо — три рази!

ОХРІМ. Пять!

ТРОХИМ. Три!

ОХРІМ. Кажу пять!

ТРОХИМ. Не завдавайся — три!

ОХРІМ. Е, так ти брехні мені завдавати! Га?! (Достає з халяви кинжала і заміряється).

ГАННА. Ох, Боже-ж мій!

АНТОН. Охріме, що се ти? (Схопився).

СЕРЬОГА. Пожалуйста, без кровопролитія. (Одіймає кинжал).

ОХРІМ. Чого-ж він... За правду папашу заріжу!

ТРОХИМ. Нехай вже і пять!

ОХРІМ. То-ж то!

ГАННА. І як таки можна!... У мене аж у грудях похололо!

АНТОН. Еге, палкий!... Бач, Охріме, Ганна перелякалась.

ОХРІМ. Не пужайтесь, нам не первина... У нас, у Адесті, на набережній...

ТРОХИМ. І в ночлежному...

ОХРІМ. Як що — зараз кинжал. Се наш закон і суддя. Антоша, братіку, уваж мені: возьми ти сього діявола собі на спомин від мене. (Показує на кинжал).

АНТОН. Спасибі, не треба.

ГАННА. Господь з ним!

СЕРЬОГА. Свиней колоть великолєпна штука! (Розглядає кинжал).

ОХРІМ. Ну, ну... візьми, бо я чоловік одчаянної жисті... На спомин, потому, как я тебє зобідив — у мене душа болить. Возьми, пожалуста. Я його беріг, а тобі віддаю... Мені крек, Спірка, подарував, а я — тобі дарую...

ТРОХИМ. (Серьозі). Украв на грековському параході!

СЕРЬОГА. Та ну?! (Балакають).

АНТОН. Коли вже ти так хочеш, то спасибі!

ОХРІМ. (Цілує Антона). Благодару! Спасибі, що взяв! Тут же й кинжал! Вогонь, один вогонь! Я й брився ним.

ГАННА. Не треба, не бери, Антоне!

АНТОН. Просить же чоловік, бачиш.

ОХРІМ. Троша, рушаймо. (Піднімається).

ТРОХИМ. (Надіває торбу і наспівує: "Два гранадьори".).

ОХРІМ. Прощай, Антоша. (Цілує). Зоставайся здоровий та не гребуй моєю порадою!

АНТОН. Щасливої дороги!

ТРОХИМ. Не поминай лихом! (Цілується).

ОХРІМ. Прощай, Ганно!

ГАННА. Прощавайте!

ТРОХИМ. Зоставайся здорова!

ОХРІМ. Серього, друг... Е! Гірко з тобою розставатись, та нічого не вдієш! (Крізь сльози). Прощай! (Цілується).

ТРОХИМ. (Витирає очі). Прощай!

СЕРЬОГА. Я вас проведу, приятелі мої.

АНТОН. Забіжиш, Серього, до Дмитра Панченка та скажеш йому, щоб зараз до мене прийшов — діло є.

СЕРЬОГА. Атлично, зайду!

ОХРІМ. Серього, на прощаннє зкомандуй марша.

СЕРЬОГА. Хе-хе-хе!.. Рота стройся. (Охрім з Трохимом регочуть). Смирно! (Стає попереду). Шагом арш! (Заводить пісню, Охрім і Трохим співають і виходять).

ЯВА 4.

Антон і Ганна. (Сміються).

ГАННА. Тай кумедні-ж вони! Так собі у двох і поводяться, не розлучаються!

АНТОН. (Сміється). Приятелі, бач.

ГАННА. Охрімова жінка навіть радіє, що він іде з дому.

АНТОН. Яка їй користь з нього? До роботи його бракує — розореніє домові тай тілько. Пропащі вони люде!

ГАННА. Ото позавчора чи що, так Охрім жінчину запаску застановив у Берка.

АНТОН. Невже?

ГАННА. Їй же Богу! Там що тілько попадеться під руки — усе до Берка тягне, не розбіра!

АНТОН. Ото ще Берко — короста на селі! Колиб Бог допоміг швидче одужати, так треба буде узятись за нього, викурити з села!

ГАННА (Витягла кинжала з чахла і розглядає). На що бо ти, Антоне, узяв його? А гострий який, аж страшно! (Кладе на стіл).

АНТОН. Причепився-ж. Ти, Галю, будеш на тому кутку, то занеси його Охрімовій жінці, — вона може продасть кому — семигривинника якого вторгує.

ГАННА. А справді. (Обіймає Антона). Антонечку, що я мала тобі сказати? Дружино дорогая, скажи бо мені, не крийся, я-ж тобі не чужа...

АНТОН. Що таке?

ГАННА. Від чого у тебе хворість?

АНТОН. Ти знов за своє?

ГАННА. Не добрий ти, Антонечку. Он і Охрім питав у тебе про се, і йому здається, що твоя болість не безпричинна.

АНТОН. Таке вигадай! Що-ж то, по твоєму я не повинен хоріти? Хіба я не така людина, як усі?

ГАННА. Чудно якось, що як тілько випустили тебе з під арешту, так зараз ти й почав хоріти. Мені на думку спадає, що тебе побито?

АНТОН. Господь з тобою!

ГАННА. (Зазираючи йому в очі). Знаєш, Антоне, як би я допевнилась, що тебе побито, то присягаюсь, осими-б руками задавила-б того, хто зобидив тебе!

АНТОН. (Пригортає до себе, цілує). Ач яка добра та люта! (Сміється). Киньмо про се.

ГАННА. Антоне, виїдьмо, справді, звідсіль.

АНТОН. Чого так?

ГАННА. Яке наше тута життє? Сам же бачиш, що більша половина людей наважилась проти тебе.

АНТОН. Байдуже. Цікавість життя, Галю, в боротьбі.

ГАННА. Серце моє віщує страшне щось: ніби з нами має бути недобре що... Осе задумаюсь коли — і мені здається, що ніби-то ми стоїмо над якоюсь безоднею.

АНТОН. У тебе усе якісь чорні думки. Поміркуй сама: можу я розлучитись з своїм селом? Воко-ж мені рідне, дороге. Се село за для мене батько і ненька, се село мене ростило і доглядало, а ти хочеш, щоб я, мов невдячна дитина, кинув своїх батька і неньку? Ні, Галю, тут я родився, тут і помру.

ГАННА. Бідний, скілько ти перетерпів через мене.

АНТОН. Що ти, Бога бійся!

ГАННА. Калістрат, та і покійна мати більш обурились на тебе за те, що узяв мене, наймичку, бідну.

АНТОН. (Зітхаючи). Їм, бач, здавалось, що щастє у богатстві. А я хіба зазнав би того щастя з богатою та не любою? Ні. Та і яке богатство, які скарби зможуть зрівнятись з щастєм у коханні? О, я багатир, великий багатир! (Обіймає її). У мене є дружина, котра мене кохає. Я богатший над усіх, я щасливійший над усіх! (Кашляє).

ГАННА. Не хвилюйся, Антонечку. Може-б вийшов на повітре?

АНТОН. Я тут... подай мені книжку, я почитаю, а ти швиденько збігай до Павла, та і до Степана, скажи, що я прохав щоб зараз приходили до мене.

ГАННА. (Подає книжку). Добре.

АНТОН. Скажи: головне діло маю, мирське.

ГАННА. А ти ляж, спочинь.

АНТОН. Іди, іди та не барись. (Ганна пішла).

ЯВА 5.

Антон, далі Калістрат.

АНТОН. (Розгортає книжку і тихо читає, иноді кашляє. Калістрат показується у вікні і котру годину стоїть мовчки).

КАЛІСТРАТ. (У вікні). Здоров, Антоне!

АНТОН. (Здивовано). Калістрат?!. Здрастуй брате!

КАЛІСТРАТ. Дивно, що я до тебе перший прийшов, га?

АНТОН. Дивно, брате!

КАЛІСТРАТ. Не діждався, бач, тієї чести, поки ти до мене прийдеш. У хату зайти можна?

АНТОН. Заходь. (Сам.) Чого се він?

ЯВА 6.

Антон і Калістрат.

КАЛІСТРАТ. (Увіходючи). Здрастуй і в хаті!

АНТОН. Спасибі. Сідай.

КАЛІСТРАТ. (Сів). Як здоровя?

АНТОН. Хвалити Бога.

КАЛІСТРАТ. Дай-но, той... як його... ну... води напитись.

АНТОН. Зараз. (Узяв кухоль і пішов у сіни).

КАЛІСТРАТ. Вичухався! І казав анахтемським вірам, щоб добре бебехи надсадили, щоб похнрів з тиждень та й до чорта в гості, так-ні! Тепер знов з ним вознсь. Живуче прокляте, мов кошеня!

АНТОН. (Увіходить і подає кухоль). Водиця свіжа, осе тільки Ганна принесла... На добре здоровля!

КАЛІСТРАТ. (Ніби пє). А той... мм... Ганна де?

АНТОН. Пішла до сусідів.

КАЛІСТРАТ. Сідай та побалакаємо. (Антон сідає). Я до тебе, Антоне, щоб по братерськи побалакати.

АНТОН. Говори.

КАЛІСТРАТ. Чи не час би нам кинути іграшки?

АНТОН. Які?

КАЛІСТРАТ. Такі... Прямо від людий сором, що ми, рідні брати, а живемо мов вороги!

АНТОН. Я тобі не ворог.

КАЛІСТРАТ. І я теж не ворог тобі. Кинь свої витребеньки, погрався і доволі, переходь у свою хату, будемо укупі працювати: і мені легше буде тай тобі... Житимеш по хазяйськи, не так, як тепер живеш, мов старець, не знатимеш нужди.

АНТОН. Мені, брате, і тут гаразд.

КАЛІСТРАТ. Гм... Гаразд? Ти-ж не сам у тебе жінка є, ти повинен за для неї дбати, щоб вона бідности та нужди не знала!

АНТОН. Ганна сього не боїться. Нам, брате, з нею і в сій бідній, чужій хатині і надто хороше! А що з того, що я перейду в свою хату? Жити з тобою укупі і що день сваритись? Що то за життє буде? Я собі живу тут тихенько, мов у Бога за дверима: ні лайки, нічого такого в сій хаті немає... в сій, бідній, хатині мій рай.

КАЛІСТРАТ. Чого-ж сваритись? Не йди насупроти мене, не ставай мені поперек шляху!

АНТОН. Я супроти тебе не йду. Ти робиш своє діло, а я — своє. Твоя вдача, твої мрії — багатіти яко мога більше. Яким побитом багатіти тобі усе рівно, ти за для сього згоден шкуру здерти з другого, аби користь була тобі! Мої-ж мрії,

моя мета, щоб усі ми жили врівні, як рівні перед Богом, щоб не знали нужди, не вмирали голодною смертю.

КАЛІСТРАТ. Се дурниця, сього неможна!

КАЛІСТРАТ. Сам Бог сказав: "иншому талан, а иншому два."

АНТОН. Не Бог, — люде сказали, та, від сорому, на Бога звернули.

КАЛІСТРАТ. Але сього ніколи, поки світ сопля, не буде, щоб люде зрівнялись!

АНТОН. Може і не буде, алеж я від своїх мрій, від почуття свого серця не відступлюсь!

КАЛІСТРАТ. І се останнє твоє слово?

АНТОН. Останнє, брате!

КАЛІСТРАТ. Так. (Павза). Останнє кажеш?

АНТОН. Еге.

КАЛІСТРАТ. Ну, так от що: переходь у свою хату і живи собі, тільки з умовою: коли не хочеш йти поруч зо мною, то щоб не мішав мені у замірах і ділах, не крутив миром! Що тобі до них?

АНТОН. І на се не можу згодитись.

КАЛІСТРАТ. Не можеш? (Павза. Скажено). Я хочу на другий рік узяти на аренду обчеський млин і мир згожується зоставити за мною за ту-ж ціну. Так подай слово, що не будеш мішатись до сього.

АНТОН. Такого слова подати не можу.

КАЛІСТРАТ. Чому?

АНТОН. Тому, що се користно для тебе, а мирові збиточно і твоя користь ляже тяжкою на бідний люд.

КАЛІСТРАТ. (Скочив і сердито похожає по хаті. Павза. Підходить до Антона). Антоне, я тобі віддам твою частину або-ж заплатю, ще до того грошей, карбованців з півтисячі дам, тілько щоб ти виїхав з сього села!

АНТОН. Рідного села я не покину — воно дорожче грошей.

КАЛІСТРАТ. Може мало? Сімсот дам!

АНТОН. Ти-б може і дав, та я не візьму.

КАЛІСТРАТ. (Усе дужче скаженіє). Тисячу! (Павза). Тисячу! Не згожується?

АНТОН. Дивно мені, брате, що ти мої заміри, моє серце, почуття, навіть усього мене хочеш купити за гроші.

КАЛІСТРАТ. Тисячу двісті! Тілько геть з села, бо ти лишній мені. Розумієш, лишній!!

АНТОН. Розумію, але я собою не баришую. І колиб ти зібрав з усього світа, усі, богатства, усі роскоші, приніс би мені усі, що є на світі, каміння самоцвітні, то і тоді-б я не запродався!

КАЛІСТРАТ. Останнє слово: згожуєшся?

АНТОН. Ні!

КАЛІСТРАТ. Ні?! (Скаженно хапає за шапку) Так я-ж тебе доконаю!

АНТОН. (Піднявся). Дурниця, брате. Уже облизня впіймав раз, впіймаєш і вдруге!

КАЛІСТРАТ. Побачимо! У мене гроші — сила! А у тебе якісь марні мрії. Присягаюсь, що нічого не пошкодую, а здихаюсь тебе, добюсь свого. (Іде до дверей).

АНТОН. Не лякай, я не з полохливих. А от що я тобі скажу: коли-б я захотів здихатись тебе, то одне, чуєш, тілько одне моє слово і ти брязкав би ланцюгами.

КАЛІСТРАТ. (З призирством). Блазень, щеня паскудне!

АНТОН. Ти думаєш, я не знаю, що хороба моя — твоє діло. Ти підмовив, щоб мене побили.

КАЛІСТРАТ. Докажи, коли знаєш!

АНТОН. І докажу! Земський уже знає. Дивись щоб з старшиною не пішов!

КАЛІСТРАТ. (Зціплює кулаки). Мм...

АНТОН. А друге: стіжки, хіба не знаємо, що ти сам підпалив? Хліб погнив, а тобі треба було штраховку получити!

КАЛІСТРАТ. Так?! (Важко дихає).

АНТОН. Так мовчи краще!

КАЛІСТРАТ. (Підбігає до Антона і хапає його за шию). Навіки заціплю!

АНТОН. Геть! (Одпихає його, але не зможе. Борються).

КАЛІСТРАТ. (Звалив Антона і даве колінами у груди). Розчавчу як гадину!

АНТОН. Калі... (хгипло). тр... бра... а... т... пус... бр... ат...

КАЛІСТРАТ. (Піднявся). Тьфу!... Трохи до гріха не довів! (Іде і зупиняється у дверях). Слухай д'яволе! (Повернувся і бачить що Антон лежить нерухомо). Антоне! (Тремтяче). Я... Ан тоне! (Підходить). Анто... (Прислухається до грудей). Невже?!... Не бється... Що воно?! (Торкає). Антоне!... Боже, невже-ж?! (Одразу)! Не живий! (Стоїть на вколюшках біля Антона). Що я наробив? Що я наробив?! А очі, очі які! Не дивіться на мене... не хочу... нетреба... О, Каїн я, душогуб проклятий! (Піднявся). Що-ж тепер? Швидче, геть... Шапка... де шап...

ЯВА 7.

Ті-ж, Ганна, писар, Серьога, Прокіп (З папером у руках) і инші.

ГАННА. (За лаштунками). І ви до нас Василю Петровичу?

ПИСАР. (Теж). До вас же.

КАЛІСТРАТ. Ідуть?! Сюди ідуть?! (Став біля столу; тремтить).

ПРОКІП. То я запрохав їх до себе, щоб одписати синові. (Увіходять). Аж прийшли, а чорнила нема, так ми до вас.

ГАННА. Заходьте, заход... (Побачивши Калістрата, здивувалась). Калістр... (Побачила Антона і кинулась до нього). Що з ним?! Помер?! (Ридаючи впала на трупа).

СЕРЬОГА. (Кинувся до Антона).

ПИСАР. Добідувався сердега.

КАЛІСТРАТ. (Тремтяче). То я... ненароком... Еге... мм — мій гріх.

СЕРЬОГА. (Підводючись). Ти?!

ГАННА. Ти? Ти вбив його?! О, за-щож ти, супостате, одняв у мене моє сонечко! Краще-б вирвав з грудей моє серце... (Припадає до трупу). Антоне, друже мій! (Ридає).

ПИСАР. Вяжіть його! (Люде кидаються до Калістрата).

СЕРЬОГА. Каїне, що ти наробив?...

КАЛІСТРАТ. (Хватає кінжал). Ге-еть!! (Люде одступають). О, мерзота погана! Ви раді, що зо мною гріх зкоївся? Раді посміятись наді мною? Не діждете! Над трупом моїм посмієтесь!... Не вам мене судити! (Бє себе у груди кінжалом і падає).

Завіса.

КІНЕЦЬ.

Виворожила, комедія в 1ім акті Є. Луцика 10ц
Вихованець, народна комедія в 3-ох діях зі співами і танцями Л. Янчука 25ц
Вихрест (в чаду кохання), драма в 5-ох діях зі співами і танцями Козич - Уманської 35ц
Власна хата, прольоґ, Ярослава Марченка 10ц
В неволі темноти, комедія з життя наших виселенців в Америці, в 3-ох діях, Є. Луцика 25ц
Воєнна Любов, жарт на одну дію, О. Бабія 10ц
Вовки, революц. драма в 3-ох діях 25ц
В родимім краю, в 3-ох діях 20ц
В кігтях розпусти або над безоднею пропасти, в 5-ох діях. — Ціна 35ц
В Галицькій неволі, драма в 5 діях зі співами і танцями. — Ціна 30ц
Гад Звіринецький, в 4-ох картинах 10ц
Гей на Івана, гей на Купала, оперетка в 1-ій дії, П. Федисева. — Ціна 15ц
Глитай або Павук, драма в 4-ох діях, М. Л. Кропивницького. — Ціна 45ц
Гостина св. Николая, драматична гра в 4-ох виходах, Є. Калитовського. — Ціна 10ц
Дай серцю волю, заведе в неволю, драма в 5-ох діях, М. Кропивницького. — Ціна 40ц
Два домики і одна фіртка, комедія в 1-ій дії, Льва Лотоцького. — Ціна 15ц
Дві жертви за вірну любов, драма в двох діях, з чотирома відслонами, Павла Дудака 40ц
Двоє, драматичний малюнок на одну дію, Гавриїла Кобзаря. — Ціна 10ц
Дівочі мрії, траґі-комедія в 6-ох відмінах, Семена Ковбля. — Ціна 50ц
Дні нашого життя, в 4-ох діях 35ц
Добрі діти, образ з життя американських школярів в 3-ох діях, П. Клима 15ц
Душогуби, драма в 5-ох діях, І. Тогобочного 35ц
Душогубка, драма в 4-ох діях, Т. Трушевського 30ц
Дядько Тарас, діточий сценічний образець з життя Шевченка на 1. дію 15ц
Дячиха, комедія в 4-ох діях, Т. С. Суліми 35ц
Єврейський розвод, драма в 5-ох діях, Л. Суходольського. — Ціна 35ц

Едельвайс, для сцени написав Єлисей Карпенко 15ц
Живий мертвець, жарт на одну дію, Г. Кобзаря 25ц
Жидівка Вихрестка, драма в 5-ох діях, П. І. Тогобочного. — Ціна 50ц
Живий труп, драма в 6. діях Л. Толстоя 40ц
Жертви темноти, на 5 дії 30ц
Жонатий Мефістофель, на 3 дії 30ц
Житейське море, драма на 4 дії 35ц
Життє Людини, на 4 дії 30ц
Доки сонце зійде, роса очи виїсть, драма в 4-ох діях 30ц
За друзя своя, драма в 5-ох діях, В. П. Товстоноса .. 40ц
За Немань іду, оперета в 4-ох діях, В. Александрова 20ц
Запорожець за Дунаєм, чудова оперетка в 3-ох діях з хорами і танцями 25ц
Запорожський клад, комедія-оперета в 3-ох діях, Ванченка Писанецького 20ц
За сиротою, Бог з калитою, драма в 6 актах 25ц
З її недуги, комедія на 1 дію 20ц
Земля, драма Єлисея Карпенка 20ц
Іцко Сват, комедія в 1-ій дії, Із. Трембіцького 10ц
Капраль Тимко або що нас губить? Народна мельодрама в 5-ох актах, І. Мидловського 20ц
Кара совісти, драма в 5-ох діях 30ц
Кара за гріх, сумний образ з життя народа в 3-ох діях, написав Свій 35ц
Катерина (мужичка) драма в 4-ох діях, Ванченка - Писанецького. — Ціна 30ц
Козацьке сватаннє на 3 дії 25ц
Комедія про чоловіка, що оженився з немовою, в 2-ох актах. — Ціна 20ц
Кохання в мішках (Різдвяна ніч) водевіль в 1 дії зі співами після Гоголя С. Коминшевацького 30ц
Княгиня Любов, в 3-ох діях 30ц
Людські язики, комедія в 1-ій дії 25ц
Маяки, в 1 дії 15ц
Маєві акорди, в 3-ох діях 25ц
Мужик паном, комедія в 5-ох діях 25ц
Між бурливими филями, в 4-ох діях 35ц
Мазепа, історична драма в 5-ох діях С. Коминшевацького. — Ціна 35ц
Манігрула, комедія в 1-ій дії зі співами і танцями, Я. Майданика. — Ціна 15ц

Маруся Богуславка, побутово-історична драма в 5-ох актах, М. Старицького. — Ціна 50ц
Мати наймичка, драма в 4-ох діях І. А. Тогобочного 25ц
Між двох сил, драма на 4 дії В. Винниченка 50ц
Монольоґи, число 1. . . . . 20ц
Монольоґи, число 2. . . . . 20ц
Монольоґи, число 3. . . . . 20ц
Мужики аристократи, народний образ в 2-ох діях . . 15ц
Марусина Ялинка, Різдвяна песка для дітий 15ц
Мандрівник, в 1 дії 25ц
Ми і Вони, в 2-ох діях 35ц
На відпуст до Київа, комедія в 3-ох діях, П. Стеценка 30ц
На сіножаті, жарт на одну дію, Л. Яновської 25ц
На старости літ, образ з життя народа в 1-ій дії, І. Я. Луцика. — Ціна 10ц
Назар Стодоля, драма в 5-ох діях 35ц
Настоящі, комедія в 1-ій дії, О. Бобнкевича 20ц
На тихі води на ясні зорі, сценічний образ з життя народу в 4-ох діях, написав Володимир Держирука 25ц
Невольник, драма в 5-ох діях зі співами і танцями. Усценізував Карпенко Карий (Томилевич) після поеми Тараса Шевченка 20ц
Недолюдки, бувальщина в 3-ох діях, Ванченка - Писанецького. — Ціна 30ц
Не клени, образ з життя народа в 1-ім акті, Романа Сурмача. — Ціна 10ц
Нещасне коханнє, драма в 5-ох діях, Манька 40ц
Не повелося, фарса на одну дію зі співами і танцями, Д. Крежаловського. — Ціна 10ц
Ніч новоженців, на 1 дію 10ц
Недолюдки, бувальщина, в 3-ох діях 30ц
Нещасне коханнє, в 5-ох діях 40ц
Новоженці, комедія в 2-ох діях 15ц
Ніч під Івана Купала, драма в 5-ох діях зі співами і музикою, М. Старицького 50ц

На жадання висилаємо Загальний, Катальоґ, в котрім міститься повний спис драматичних творів.

UKRAINSKA KNYHARNIA

658 Main Street. Winnipeg, Man.